

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JOHS. BILDE

Min livsvandring fra Djursland og retur

En forhenværende hjorddrengs forunderlige oplevelser
på sin vandring gennem livet i 4 snese år

JOHS. BILDE

Min livsvandring
fra Djursland
og retur

Jobs. Bilde

JOHS. BILDE

Min livsvandring fra Djursland og retur

*En forbenværende bjorddrengs
forunderlige oplevelser
på sin vandring gennem livet
i 4 snese år*

FORFATTERENS FORLAG
i Kommission hos: Forlaget Urania
København 1956

Mit fødested i Brøndstrup.

BARNDOMS- OG UNGDOMSÅR

I den lille idylliske landsby, Brøndstrup, i et gammelt bondehus, der forhen havde været stuehus til en forlængst nedlagt bondegård, men nu tjente til bolig for to familier, fødtes den 8. marts 1879 to drengebørn, hvoraf den ene er forfatteren til denne livsskildring.

Faderen til de to drenge var en dygtig og højt begavet håndværker, som samme år blev knyttet til slottet og herregården Benzon som fastlønnet muremester på godset for den svimlende sum af 600 kr. årlig, hvad der på den tid blev regnet for en godt betalt livsstilling for en familie, og faderen beholdt da også stillingen og forsørgede sin familie, hvor der efterhånden voksede 8 børn op, i samfulde 42 år indtil sin død i året 1921.

Kun 2 år blev familien boende i det gamle bondehus i Brøndstrup. 1881 blev et husmandssted i sognets hovedby, Gjerrild, ledigt, og dette sted blev familiens hjemsted i de

næste 25 år. Stedet var et fæstehus under Benzon gods. Huset havde en ret rummelig lejlighed, til stedet hørte 4 tdr land god jord, så der kunne holdes et par køer og nogle får, og hele herligheden kostede i fæsteafgift 100 kr. årlig, indbefattet både hus og jord, hvilket måske bedst forklarer nutidsmennesker i 1956, at 600 kr. den gang kunne være en ret passende årsløn for en murermester.

Gjerrild blev da den by, hvorfra min livsvandring udgik, den by, som jeg elsker frem for alle andre, og hvis fortid og historie, både topografisk og personalhistorisk, jeg kender bedre end de fleste.

Gjerrild er den største landsby på Djursland. Det er en udpræget bondeby, og de gamle bondeskikke har været holdt i ære langt op mod nutiden, ja, mange bruges til dels endnu. Alle Gjerrilds ca. 50 store bøndergårde var indtil 1920 fæstegårde under Benzon, men fæsteafgiften var meget lille, så fæstebønderne ansås for mindst lige så velstillede som selvejerbønderne i de andre landsbyer. De gamle patriarkalske forhold mellem sognets beboere, hvor alle hjalp hinanden, var udpræget i Gjerrild, og klasseforskelle mærkedes kun lidet. I sognets fælles festligheder og gilder deltog alle uden hensyn til stand og stilling. Det gjaldt såvel voksne som børn, så ingen blev tilsidesat.

Geologisk og arkæologisk er Gjerrild sogn meget interessant. Oldtidsminder findes i mængder, både fra sten- og broncealderen, og vigtige bopladser er konstateret ved Fjeldholm og Kongenshøjs agre på Stokkebro Mark.

Af gamle skikke i min barndomstid, men som nu er forsvundne, skal her nævnes enkelte som Valborgblussene og Pinsegildet.

Inden blussene tændtes Valborg aften, gik samtlige byens drenge rundt fra gård til gård og sang Valborgvisen, medens drengenes anfører med høj røst læste en opfordring til beboerne

om ikke at være karrige, når drengene kom igen for at synge Pinsevisen og samtidig hentet husets bidrag til Pinsegildet. Dette årets største gilde for børnene holdtes skiftevis i byens gårde, og konen i gården, assisteret af pigerne, bagte flække-æggekage i lange baner af flæsk og æg og andre gode sager, som drengene ved deres rundtur i gårdene ved sang af Pinsevisen havde erhvervet. Af drikkevarer til Pinsegildet indkøbtes mjød, i reglen 20 potter, så det hændte, at drengene fik sig en forsvarlig rus ved Pinsegildet.

Mine barndomsår tilbragte jeg da i denne gamle bondeby, og minderne fra disse mine glade barneår har været drivfjederen til, at jeg ikke et eneste år har undladt at aflægge et besøg i min barndoms by.

Det var dog ikke udelukkende idyl, man mødte i sin barndom. Som alle andre børn på den tid fik vi tidlig lært at gøre nytte, og fra 10års alderen kom jeg ud at tjene i en bondegård som hjorddreng, hvilket betød en arbejdstid fra kl. 4 om morgenen til kl. 7 om aftenen. Det blev kun til lidt søvn, hvilket dog også i nogen grad skyldtes, at vi drenge, når vi kunne snyde os til det, tilbragte mange aftentimer på gaden, trods påbudet om at gå i seng.

Når disse strenge år som hjorddreng ikke står som mørke minder i min erindring, skyldes det dels, at vi ikke kendte til andet, men dog vist særlig, at gårdmandens egne børn var underkastet ganske de samme vilkår. Der blev ikke gjort forskel, og derfor har jeg siden i livet kunnet mindes disse bønder, som jeg tjente, med glæde og taknemlighed, og i flere tilfælde kunnet tælle deres børn blandt mine venner for hele livet.

Skolen i Gjerrild, hvortil jeg gik i hele min skoletid, var i modsætning til de fleste landsbyskoler på den tid, en fireklassedelt skole med en meget dygtig førstelærer, og da også de fleste af de ret hyppigt skiftende andenlærere var dygtige og interesserede lærere, fik vi børn et så godt udbytte af vor skole-

*To klasser fra Gjerrild skole 1890.
Bageste række: Andenlærer H. Jensen, Pastor P. Dyrhauge
og førstelærer J. Friis.*

gang som en landsbyskole den gang kunne yde, og jeg er en stor tak skyldig til lærer Friis og hans gode hjælpere i Gjerrild skole for, hvad jeg med deres hjælp fik ud af min skolegang i Gjerrild. Det har gjort, at jeg i alt, hvad jeg gennem et langt liv har deltaget i, har kunnet hævde min plads over for de mange, der som børn har frekventeret de langt mere betydelige købstadskoler med fine eksaminer som slutmål for sine elever. At fællesundervisningen med både drenge og piger med kappestrid mellem disse, som vi havde det i landsbyskolen, er langt at foretrække for specielle drenge- og pigeskoler i byerne, nærer jeg ingen tvivl om.

Bønderne i Gjerrild var i min barndom meget særpræget og blev i egnen regnet for mere gammeldags end i nabobyerne. Da den bekendte kvindelige kunstmaler Agnes Slott-Møller rejste Jylland rundt for at finde passende typer til sine folkevisebilleder, hvori hun ville skildre den gamle jyske adel,

fandt hun disse i de Gjerrild bønder, og på det kendte store billede af dronning Margrete og den jyske adel, som ofte har været udstillet, står fire stoute fæstebønder fra Gjerrild som typer på den hovmodige adel. Jeg kendte dem alle fire fra min barndom og har beundret dem på Charlottenborg. Deres navne er: Fæstebonde Peter Klemmen, Gjerrild, aftægtsmand Jens Fogh og fæstebønderne Peter Mikkelsen Glerup og Anders Simonsen, alle af Stokkebro, Gjerrild sogn.

Fru Agnes Slott-Møller, der sammen med sin mand, kunstmaler Harald Slott-Møller, i flere år ferierede i Gjerrild, først i kroen og senere hos skovrider Svendsen i Skovridergården, har i sin bog „Folkevisebilleder“ givet en malende karakteristik af de Gjerrild bønder, som hun frem for alle de andre jyske bønder, hun havde truffet på, fandt ideelle som typer på adelsmændene i Jylland på Dronning Margretes tid. Kun typen på Niels Ebbesen, som ses på hendes bekendte maleri, der nu findes på Randers museum, fandt hun ikke i Gjerrild, men på et dyrskue i Viborg, men det blev også af en kritiker betegnet som „Bonden Jens, der rider Aldrup Munkedal til vands“.

Som noget særegent for Gjerrild mindes jeg også klapjagterne i Benzons skove, hvortil bønderne gratis skulle stille klappere, og dertil brugtes skoledrengene, idet skolen gav fri i dagens anledning. Det var jo i grunden et levn fra hoveritiden, da bønderne gjorde pligtarbejde for herremanden, men for vi drenge var det jo en fest at få fri fra skolen og i stedet tumle sig dagen lang gennem skoven og somme tider skjule sig for skovløberne, der havde ledelsen og tilsyn med klapperne. Jeg mindes en gammel veteran fra treårskrigen, en dræningsmester, som personlig mødte frem til klapjagterne, men som forsvandt så snart optællingen af de fremmødte var foretaget af skovløberne.

En anden side af børnenes årlige glæder og forlystelser, hvor-

til vi så hen med længsel hele sommeren, var det store Mikkelmarked i Grenaa.

Det var alle hjorddrenge uskrevne ret at komme til Mikkelmarked og blive befordret dertil i bøndernes stadsvogne, og dertil kom, at der hørte en pengegave fra husbonden til, somme steder op til en hel krone, så der var nok at more sig for hele dagen, og så skulle der endda kunne blive nok til, at der kunne købes markedsgaver til alle der hjemme, som ikke var med.

Markedsgaven bestod ofte af en pakke Kristiansfelder honningbrød med fem stykker til 10 øre eller fine bagte vandkringler eller hjerter med billeder på. Disse kostede 2 eller 5 øre stykket.

Pengene skulle jo række langt, og man skulle jo også nyde markedets glæder, og der var meget at se på.

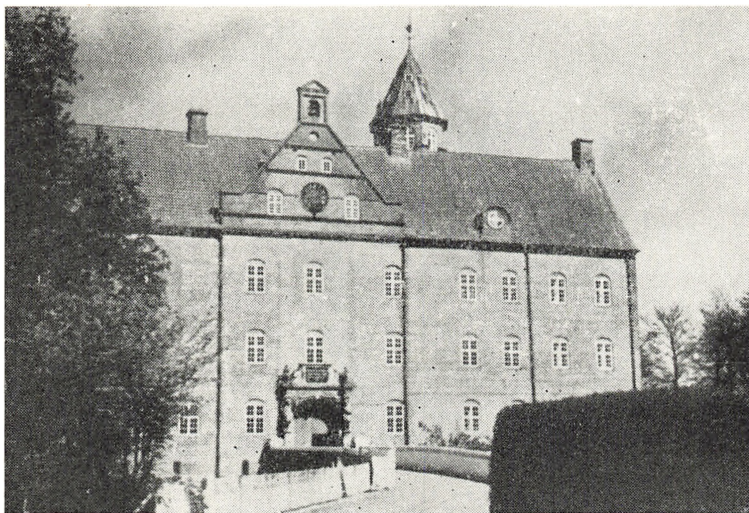
Hele Grenaa torv var fyldt med gøglertelte, hvorfra udråberne forkyndte de undrende landsbybørn om alle de herligheder, der fandtes indenfor.

Markedsgøglernes ukronede konge, „Profesor Labri“, var den førende på alle markedspladser, men også lokale kræfter lod sig høre. Jeg mindes f. eks. en markedsdag i Grenaa, hvor en ung skomagersvend Jensen fra byen optrådte som vildmand i et telt, medens den senere meget bekendte musiker, redaktør og landstingsmand N. Josiasen som udråber forkyndte de forundrede tilhørere om vildmanden, der spiste rå kød der inde i teltet, og hvorfra af og til lød hans frygtelig hyl.

Ja, der manglede ikke på oplevelser den gang, og det var til billige priser.

Karakteristisk for Gjerrild sogn i min barndom var den dominerende indflydelse på alle sognets anliggender, som den daværende besidder af Benzon, hofjægermester Ernst von Benzon, udøvede på alle måder. Politisk som kommunalt søgte han at påtvinge fæstebønderne sin vilje.

12 år gammel overtog han i 1840 besiddelsen af dette store

Benzon slot.

gods og beholdt det til sin død i 1888. Han var typen på nådigherren fra stavnsbåndets gyldne dage, og ønskede som forhen at have hals- og håndsret over sine bønder, og kun få af disse turde åbent trodse nådigherrens ønsker.

Politisk brugte han alle midler til fremme af sin egen politik ved f. eks. på valgdagen at befordre alle arbejdere og funktionærer på godset gratis til valgstedet på betingelse af, at de afgav deres stemme efter nådigherrens ønske. I modsat fald måtte de selv sørge for befordring.

Min fader, der som anført var fastlønnet håndværker på godset, kunne med berettiget stolthed siden erklære, at han, som den eneste funktionær på godset, aldrig var bleven befordret til valgstedet af godsejeren, men altid havde måttet gå de halvanden mil til Grenaa for at stemme på Bønløkke.

Kort efter denne herremands død i 1888 iværksattes en ind-

Herregårdsarbejdere fra Benzon.

Bageste række fra venstre: Nr. 2, 4, 5, 6, 7:

Anders Jensen, Henrik Max, Eskild Mols, Christen Tibert og Ras. Jespersen.

I forreste række fra højre stående: Murer Mikkel Bilde.

Siddende: Nr. 1 fra højre: Matthis Thomsen, nr. 3: Mariane Daugård.

samling af godsets beboere til rejsning af en mindstøtte for den hedengangne herremand, og, hvor utrolig det end lyder, rejstes ved fæstebøndernes hjælp ved landevejen til Grenaa en stor mindesten med inskription „I taknemlik Erindring“ for den bryske herremand.

Få år efter blev denne mindesten væltet, hvilket affødte en mægtig sensation i hele egnen. Hele retsmaskineriet blev sat i sving, redaktøren for det socialdemokratiske blad i Grenaa, typograf Blomberg, blev arresteret, sigtet for at have forøvet attentatet som en politisk hævnakt, forøvrigt en latterlig sigtelse, som hurtigt måtte opgives. Blomberg blev løsladt, og det blev aldrig offentlig opklaret, hvem der var gerningsmanden til det forøvede hærværk mod den hensovede herremands minde-

støtte, der forøvrigt blev rejst igen, og endnu står på samme sted. Kun nogle ituslåede kanter minder om det natlige hærværk, der opskræmte hele Grenaa-egnen for snart 70 år siden. Kuriøst nok blev det mange år efter fortalt mig, hvad der lyder mere troligt, at en lille husmand fra Hemmed, Ole Hansen, var gerningsmanden, og at det var en hævnakt over for herremanden, fordi denne kort forinden havde fået husmanden idømt en større bøde for krybskytteri samt konfiskeret bøssen, hvormed Ole havde skudt det godsejerlige rådyr.

Sammen med mine jævnaldrende henrandt da mine glade barneår i denne gamle bondeby. Men efter min konfirmation blev jeg sat i lære hos en dygtig håndværksmester for at blive oplært i min faders håndværk. Det var murmester Jørgen Nielsen i Sangstrup, der blev min læremester, og de næste fire år levede jeg da et raskt og friskt ungdomsliv, og med en medfødt videbegærlighed og interesse var jeg ivrig deltager i de den gang hyppige folkelige og politiske møder, der væsentlig havde sit udspring i den grundtvigske folkehøjskole, hvoraf der fandtes en i egnen: Voldby højskole med J. Vest som forstander.

Dels som følge af min oplysningstrang, og dels af hensyn til min faglige tekniske uddannelse blev jeg efter min læretids udløb elev på Vestbirk højskole ved Horsens, der havde en anerkendt og anset håndværkerafdeling.

Dette mit fem måneders ophold på Vestbirk højskole i vinteren 1897—98, fik en overordentlig indflydelse på hele min udvikling. Forstanderen, Grønvald Nielsen, var en meget betydelig ungdomslærer, der gennem sin undervisning, sine foredrag, og ikke mindst ved de ugentlige diskussionsmøder søgte at vække de unge til selvstændig tænkning og frit og ugenert at fremsætte deres mening fra en talerstol.

Mangen en ung mand, deriblandt jeg, lærte fra højskolens talerstol i foredragssalen at udforme sine tanker mundtlig, og det har i min senere virksomhed været mig til uvurderlig gavn.

Johs. Bilde med sin tvillingbroder Mikkel 1893.

Jeg har aldrig kendt til nervøsitet, selv i den mest oprivende diskussion.

Allerede inden mit højskoleophold var jeg stærkt politisk interesseret, og også på dette område satte højskolen sit præg. Som de fleste unge håndværkere var også jeg tidlig grebet af socialismens ideer, og ved de ugentlige diskussionsmøder mødtes vi unge idealister fra de forskellige politiske partier til mangen en lidenskabelig debat, beundret også af vore lærere, der var vore mest interesserede tilhørere.

Det frie og friske grundtvigske livssyn, som jeg fra min tidligste ungdom havde hørt forkyndt gennem folkelige foredrag af højskolemænd, særlig højskoleforstander Vest, men som jeg mødte i forstærket form på Vestbirk højskole, var en absolut modsætning til den strengt fordømmende forkyndelse, der hav-

de lydt ud fra Ørum præstegård, hvor Indre Missions høvding, Vilhelm Beck, i en årrække havde været præst og fået en mængde tilhængere i egnen, bl. a. i Sangstrup, hvor også min læremester med familie var ivrige tilhængere af Indre Mission. At de samtidig var meget begærlige efter jordisk mammon, erfarede jeg mange gange senere i livet, hvor jeg traf sammen med folk, der bekendte sig til missionen, det var en egenskab, som var fælles for de fleste af den retning, og at deres udvortes hellighed udmærket forenedes med begærligheden efter at samle sig jordisk liggendefæ (jævnfør Bibelen).

Mange år senere, da jeg i nogle år boede i Herning, oplevede jeg, at skønt der på Indre Missions hovedorgan: Kristeligt Dagblad stod som motto: „Ikke ved magt og ikke ved styrke, men ved min ånd, siger den herre Zebaoth“, var Indre Missions ledere både i Herning og andre byer og kommuner blandt de ivrigste til at opstille rene missionslister til de kommunale såvel som til de politiske valg for at opnå magt og styrke i såvel stat som kommune for som regel at hindre småfolks repræsentation i styrelsen. Med henblik på det ovennævnte motto gjaldt nok også det gamle bibelord, at ånden vel var redebøn, men kødet var skrøbeligt.

Af dette fremgår, at jeg tidligt tog mit stade i den grundtvigske lejr.

Efter mit højskoleophold udførte jeg min svendeproeve i murerfaget, indmeldte mig i fagforeningen i Grenaa, men rejste straks efter til Vejle, og fik i foråret 1899 arbejde ved opførelsen af De Kellerske Åndssvageanstalter i Brejninge ved Vejle fjord.

Medens jeg arbejdede her udbrød den store lockout, der praktisk talt standsede alt bygningsarbejde her i landet fra april til september. Det blev den største arbejdsstandsning, der indtil nu er kommen til udbrud i Danmark. En mængde arbejdere, deriblandt mine to brødre, der begge var tømrere, rejste til

Tyskland og arbejdede der hele sommeren, men jeg rejste hjem og arbejdede dels hos min gamle læremester i Sangstrup, dels hos min onkel, som var murermester i Gjerrild.

Ved lockoutens afslutning mødte jeg på min gamle arbejdsplads i Brejninge, men samme efterår rejste jeg til Aarhus, i hvilken by jeg nu arbejdede i de næste to år indtil min soldatertid. I Aarhus var jeg med ved opførelsen af den skønne privatbygning Mejlborg, der sammen med en snes andre store bygninger ved Mejlgedes port var nedbrændte under lockouten. Året efter var jeg med ved opførelsen af Marselisborg slot (prinseslottet, der blev opført af jyderne og skænket daværende prins Christian og prinsesse Alexandrine som sommerbolig.)

I de to år i Aarhus levede jeg et rask svendeliv og fik samtidig stor interesse for det faglige og politiske organisationsarbejde og var en flittig deltager i alle offentlige møder desangående.

For mennesker i nutiden, for hvem f. eks. skatter til stat og kommune er et overmåde vigtigt problem, lyder det vel nok eventyrligt at høre, at i disse to år, jeg arbejdede i Aarhus, blev vi unge svende slet ikke pålignet skat til kommunen, så fagforeningens bestyrelse af politiske grunde fandt sig foranlediget til at opfordre sine medlemmer til at forlange sig sat i skat til kommunen af en indtægt på 800 kr. årlig, hvorved de ville opnå at få kommunal valgret og blive optaget på valglisten til byrådsvalget. Med mine 22 år var jeg dog for ung, da valgretsalderen var 25 år, så jeg undlod at melde mig til skattemyndighederne og sparede skatten.

På en tid, da Socialistmarchen tonede ud fra alle arbejdspladser, var jeg naturligvis bleven en glødende socialdemokrat, og mit politiske ideal var Peter Sabroe, måske den største agitator, Danmark har fostret. Han stod den gang i sin fulde manddomspragt og øvede en umådelig indflydelse på sine tilhørere der i tusindvis flokkedes om hans talerstol. Jeg opnåede

siden at kunne regne mig til hans personlige venner, men allerede den gang, i 1901, da han i Aarhus nordre kreds første gang valgtes til folketinget, var jeg med blandt den tusindtallige skare, der begejstret og syngende gennem Aarhus gader fulgte den nyvalgte folketingsmand fra valgstedet til hans bolig.

Fra lejren i Jægerspris 1903.

SOLDATERTIDEN

I året 1900 modte jeg på sessionen i Grenaa og fik af sessionschefen påtegningen „tjenestedygtig og meget stærk“, hvorefter jeg blev udtaget til som konstabel ved feltartilleriet at møde på kasernen på Artillerivej i København den 8. oktober 1901.

Af forskellige grunde blev min soldatertid lidt ud over det almindelige og får derfor en lidt mere udførlig omtale, end hvad ellers er sædvane.

I mine to svendeår i Aarhus var min bedste ven og kammerat en jævnaldrende halvfætter, Søren Knold, fra Sangstrup, der i 1900 var blevet udnævnt til Sergent ved Infanteriet i Aarhus og havde antaget navnet Guldspang.

Han og jeg var næsten uadskillige kammerater i disse år, og derved fik jeg ofte lejlighed til at færdes på kasernen og blev ved en bestemt lejlighed vidne til, at nogle yngre befalingsmænd benyttede sig af de frygteligste eder og skældsord over for en meget forskræmt rekrut, som derefter blev jaget ud af lokalet, hvorefter de pågældende befalingsmænd morede sig kongeligt over den stakkels rekruts øjensynlige frygt for disse sine plage-ånder.

Denne episode fik for mig, der netop stod for at skulle melde mig som soldat kort tid efter, den betydning, at jeg lovede mig selv, at uanset hvad der fulgte efter, skulle det aldrig lykkes for mine befalingsmænd i hæren at gøre mig til grin, som jeg her havde oplevet at se. Så hellere tage sin straf med humør og oprejst pande. Denne beslutning fik jeg nogle gange lejlighed til at gennemføre i min soldatertid.

Sammen med mine mange lidelsesfæller — eller kammerater — mødte jeg da i kasernen på Artillerivej den 8. oktober 1901. Jeg blev tildelt 11. batteri, fik nr. 269, hvilket så blev min betegnelse i de næste 12 måneder.

Det første halve år af min soldatertid blev forøvrigt så fredeligt, som man kan vente under disse forhold, hvor det at holde kæft, trit og retning er den meniges første og vigtigste pligt, men fra april 1902 forandredes det hidtil ret gode forhold til det værre.

Fra 1. april 1902 blev en fra belgisk Kongo hjemvendt premierløjtnant Støckel ansat ved vort batteri, og dermed var de gode dage forbi.

Fra vore flinke befalingsmænd var vi i forvejen gjort bekendt med, hvad vi kunne vente. De kendte ham fra tidligere tid.

Vi var jo imidlertid nu gamle soldater, jeg var udtaget til underkorporal og var på skolen, kort sagt, vi tog befalingsmændenes meddelelse med fatning og var ikke nær så nervøse

som disse, og vi var fast besluttet på, at hvis den frygtede premierløjtnant ville prøve på at kujonere os, så skulle han nok få brændt poterne.

Han viste sig at svare fuldt ud til rygget, og tilfældet ville, at jeg blev en af de første, som blev uvenner med ham, og det skyldtes kun, at jeg i kraft af min særlige uddannelse på befalingsmandsskolen kunne hjælpe en kammerat med skriftlig at udfærdige en berettiget klage over en sergent, der havde overilet sig. Det bemærkes, at klagen blev taget til følge.

Premierløjtnanten var rasende, da jeg åbent vedgik, at jeg havde skrevet den omhandlede klage, og det skulle hævnnes til skræk og advarsel.

Skønt vi den påfølgende uge af særlige grunde var fritaget for parade, indfandt premierløjtnanten sig i stalden og forlangte mine to heste fremstillet til parade, og idømte mig arbitrært til at blive i stalden hele søndagen og strigle hestene hveranden time. Mit svar på denne åbenbare uretfærdighed var givet uanset følgerne.

Jeg bad staldvagten, som jeg senere blev godt kendt med som sognefoged A. Chr. Koch i Dalbynder, om at meddele den tilsynsførende staldunderofficer, at jeg ikke agtede at efterkomme dommen, hvorefter jeg forlod kasernen og indfandt mig først igen om mandagen.

Overfor såvel Kaptajn Stjernholm som oberstløjtnant Lund, hvor jeg naturligvis måtte forklare min handlemåde, gav jeg åbent udtryk for, at jeg var blevet uretfærdigt dømt, men også, at det var med velberåd hu, jeg havde unddraget mig straffen.

Naturligvis var jeg fortrolig med, at jeg ikke kunne undgå straf, og jeg måtte også afsone 5 dages mørk arrest, men formålet blev opnået, idet der fra batteriets side blev sat en stopper for premierløjtnantens terror.

Min militære karriere som underkorporal var imidlertid for bestandig afbrudt, men min uskrevne stilling som minc kam-

meraters tillidsmand var fra dette tidspunkt usvækket, og selv følte jeg stolthed over, at jeg havde holdt det løfte, som jeg havde givet mig selv i Aarhus i 1900.

Den 12. oktober 1902 blev jeg hjemsendt. Jeg havde da af-tjent min værnepligt som konstabel i 12 måneder, og bortset fra mit omtalte sammenstød med premierløjtnant Stöckel og et par lignende episoder med en ung sergent Nielsen, hvem myndigheden var steget til hovedet og derfor måtte have en afsva-ling, bevarer jeg mindet om min soldatertid med særlig glæde, fordi jeg der havde mødt et kammeratskab, der under vekslende forhold havde bestået sin prøve.

— — —

Med en måneds ekstra indkaldelse i 1903 mente jeg, at min militære pligt var fyldestgjort, men deri tog jeg mærkelig fejl.

Den første verdenskrig udbrød i 1914, og i foråret 1915 blev jeg indkaldt til sikringsstyrken med garnison i Ringsted, og selv om der var et tidsrum af 12 år forløbet siden min hjemsendelse i 1903, finder jeg, at min tjeneste ved sikringsstyrken i 1915 og 1916 må indføjes her som en naturlig fortsættelse af min soldatertid.

Jeg var nu en mand på 36 år, gift og fader til 3 børn og var allerede en kendt borger i Randers og indehaver af flere offentlige tillidshverv.

Ved min ankomst til kasernen i Ringsted mødte jeg straks tidligere korporal Mathiasen, som nu var oversergeant og forestod batterikontoret, og ved hans velvillie fik jeg en del af min tjenestetid som assistance på intendantkontoret, hvor jeg forresten traf Arnold Svenstrup fra Grenaa, der var en årgang yngre end jeg, og vi fik der nogle hyggelige timer sammen. Vi havde tidligere været sammen i lejren ved Jægerspris i 1903.

Min indkaldelse til sikringsstyrken i 1915 varede et par måneder, men et par dage efter min hjemsendelse talte jeg ved et stort offentligt møde i hotel Kasinos sal i Ringsted om „Ka-

Ved Sikringsstyrken 1916.

serneliv i Ringsted i 1915“. Mødet var arrangeret af socialdemokratisk ungdomsforening, og i min tale var en stærk kritik af afdelingschefen oberst Flemmer og dennes adjutant premierløjtnant Kirkebjerg (senere kendt som væddeløbsrytter), søn af gymnastiklæreren på Askov højskole.

Ved min genindkaldelse i foråret 1916 oplevede jeg et par episoder, der kan have interesse for mange.

Som medlem af Murerforbundets hovedbestyrelse havde jeg haft en væsentlig andel i udarbejdelsen af fagets priskurant for Jylland, og da denne blev opsagt i 1916, var jeg blevet valgt til at forhandle om en ny overenskomst.

I en skrivelse fra statens forligsmand blev jeg indkaldt til møde på forligsmandens kontor i København, men da jeg henvendte mig på afdelingskontoret for at søge orlov til mødet, blev jeg modtaget af adjutanten, der optrådte meget afvisende.

Hvad drejer dette møde sig om, spurgte han. Det fremgår af skrivelsen, svarede jeg og gav ham denne. Vi kan ikke give vore folk fri til den slags møder, erklærede han. Så må jeg telefonere til København, at jeg er nægtet orlov, for det er statens forligsmand, der har indkaldt mig, svarede jeg.

Jeg regnede med, at premierløjtnanten ikke anede noget om, hvor meget statens forligsmand betød, og det slog til. Han turde ikke nægte mig orlov, og jeg kunne rejse til København, hævede mine diæter og sendte disse hjem til min kone og mine børn i Randers, hvor pengene var velkomne. Jeg fik i min tjenestetid i Ringsted i 1916 to gange denne orlovsrejse til København.

Den sidste måned sendtes vi i kantonnement på landet, og jeg blev indkvarteret i Herlufllille hos Niels Petersen i Lindegården, sammen med en trænkonestabel og to heste.

En værnepligtig sekondløjtnant Bendtsen, ca. 20 år gammel, beruset af sin myndighed som sekondløjtnant, forsøgte at misbruge sin myndighed over for denne trænkonestabel ved at kassere hans pudsnings, og dømte ham til at pudse om og spadsere med stigsøjler, jernbidsler og en del mere til Hjlemslille, ca. 8 km borte, hvor sekondløjtnanten var indkvarteret, og tilbage til Herlufllille. Denne optræden sendte jeg meddelelse om til redaktør Hækkerup ved det socialdemokratiske blad i Ringsted, som omtalte det i bladet, som han samtidig efter min opfordring sendte nogle eksemplarer af til vagtlokalet ved Busk Mølle, hvor sekondløjtnanten fik lejlighed til at læse dem.

På løjtnantens direkte spørgsmål til mig, om jeg havde givet Hækkerup disse oplysninger, som omtaltes i bladet, svarede jeg bekræftende og vedgik også dette overfor kaptajn Brochdorf.

Sagen fik det overraskende udfald, at ikke jeg, men sekondløjtnanten fik en fortjent overhaling af kaptajn Brochdorf.

FAGLIG OG KOMMUNAL VIRKSOMHED

Da min militærtjeneste var afsluttet i 1902, indgik jeg i kompagniskab med en anden ung murer, Christen Knold fra Karlby, og vi udførte sammen i sommeren 1903 en del bygningsarbejder i egnen, bl. a. en skole i Ørum og en hel ny bondegård i Emmelev. Dette sidste arbejde medførte, at en gårdejer, Nicolaj Bach i Øster Tørslev ved Randers, der fik lejlighed til at se gården i Emmelev, og netop ønskede at få sin gamle gård flyttet ud på marken, opfordrede mig til at overtage dette arbejde.

Skønt jeg næppe var erfaren nok til at påtage mig et så stort arbejde, gik jeg ind på forslaget, og det lykkedes mig også at fuldføre det til ejerens tilfredshed, og fik endda overdraget opførelsen af et stuehus til en stor gård i Øster Tørslev samme år.

Næste år brændte en stor del af landsbyen Gassum, og jeg fik overdraget genopbygningen af Niels Skjødts gård, som fuldførtes i 1904.

Jeg havde min bopæl på afholdshotellet i Dalbyover, og samme år byggede jeg et lille hus på en grund, som jeg havde købt i Dalbyover by.

Jeg var efterhånden blevet kendt i egnen, men trods min ret store virksomhed som murermester, var mine økonomiske kår ikke gode, hvilket dog vist skyldes, at jeg vist altid har været en ret dårlig økonom, selv om jeg altid har været afholdende og ikke særlig ødsel.

Jeg var blevet forlovet med Søren Junchers ældste datter, Ane, i Dalbynederlund. Vi blev gift i november 1905 og boede i Dalbyover vinteren over, men jeg var bange for, at jeg ikke

som landhåndværker kunne sikre mit hjem betryggende kår, så jeg opgav virksomheden og flyttede til Randers om foråret 1906 efter at have solgt huset i Dalbyover til sagfører A. Jørgensen, Randers.

Min hustru var den ældste af ni søskende. Atten år gammel havde hun mistet sin moder og havde fra den tid måttet påtage sig det dobbelte hverv at være husmoder i en stor bondegård og som moder for sine søskende. Hun blev for mig den ideelle hustru og moder gennem 30 år indtil sin død i 1936.

Vi flyttede ind i en lejlighed i Strømmen, som hørte til Krstrup kommune. Jeg fik straks arbejde som formand hos arkitekt Posselt i Randers og arbejdede derefter i Randers i 11 år, hvilke blev overordentlig rige for min udvikling.

Krstrup kommune var fra gammel tid en udpræget landkommune, der i kommunal henseende blev styret af gårdmændene, men i de nærmest foregående år havde en mængde arbejdere og håndværkere bosat sig i Strømmen, og der begyndte at vise sig en utilfredshed med det ensidige bondestyre i kommunen.

Forud for sognerådvalget i 1908 blev der af en frisindet skolelærer Dyhrholm i Munkdrup indkaldt til et møde i Krstrup forsamlingshus med det formål at få stiftet en frisindet vælgerforening, der kunne lægge arbejdet til rette, så også arbejderne og håndværkerne ved det forestående sognerådvalg kunne få nogle repræsentanter i sognerådet. Da jeg allerede på det tidspunkt var medlem af Socialdemokratiet og vidste, at langt de fleste af de fremmødte var mine partifæller, foreslog jeg ved det nævnte møde, at vi stiftede en ren partiforening, altså en socialdemokratisk vælgerforening.

Mit forslag vedtoges med overvældende majoritet, og da lærer Dyhrholm ikke var socialdemokrat, trak han sig tilbage, og da jeg havde stillet det vedtagne forslag, blev jeg valgt

*Den første bestyrelse for Socialdemokratisk Vælgerforening i Kristrup.
Siddende fra venstre: Tømrer A. Korning, murer J. Bilde,
tobaksspinder Rasmussen og smed Jensen, alle fra Kristrup.
Stående: Smed Nielsen, Romalt, og husmand P. Madsen, Munkdrup.*

til den nye forenings formand, skønt jeg næppe var kendt personlig af halvdelen af forsamlingen.

Med mit valg som formand for Kristrup socialdemokratiske vælgerforening var mit mangeårige arbejde i det socialdemokratiske parti begyndt, og med årene førte dette mig ind i et mangesidigt arbejde, hvor mine evner blev taget i brug, og efterhånden skaffede mig mange offentlige tillidsposter, hvor jeg forpligtede mig til at varetage mine klassefællers interesser i de politiske og sociale kampe.

Som formand for den socialdemokratiske vælgerforening i Kristrup blev jeg opstillet som kandidat til sognerådet, skønt mit kendskab til kommunale forhold næppe var stort. Vi fik 4 mand valgt, og lykkeligvis fik vi ikke flertallet, men brugte nu tiden som sognerådsmedlemmer til at dygtiggøre os til i

fremtiden at erobre magten og overtage styret i kommunen efter bønderne.

For en 28-årig mand at blive valgt til kommunalbestyrelsen som sine standsfællers første tillidsmand var naturligvis en stor ære, men da det var ganske ulønnet, var det et hverv, der kostede både tid og penge.

Levestandarden for en arbejderfamilie var dengang langt ringere end nu. I murerfaget, der endda hørte til de højest lønnede, var timelønnen 40 øre, arbejdstiden var 10 timer daglig, så ugelønnen, når der var fuld beskæftigelse, beløb sig til 24 kroner, så der var ikke råd til luksus i et almindeligt arbejderhjem, tværtimod måtte man passe på hver skilling for ikke at mangle det nødvendigeste.

Som medlem af sognerådet måtte man ofte forsømme sit arbejde een, ja somme tider to dage i en uge, og da der jo netop i dette fag var megen arbejdsløshed, særlig om vinteren, forstår man, at der nemt kunne blive smalhans og nød i hjemmene. Der var endnu ikke oprettet arbejdsløhedskasser, de første af disse kom i 1908 og trådte i virksomhed året efter.

Jeg blev da hurtigt klar over, at jeg ikke længe kunne fortsætte mit hverv som sognerådsmedlem, uden at mit hjem ville lide derunder, hvad jeg ikke ønskede, og jeg bestemte mig til at fraflytte Krstrup kommune, hvorved jeg automatisk ville udgå af sognerådet og give plads for en suppleant af samme parti.

Hovedgaden i Strømmen, der fortsætter i Randers—Aarhus landevej, danner grænsen mellem Krstrup og Vorup kommuner, og jeg flyttede da i efteråret 1909 over i en lille villa, der hørte til Vorup kommune. Dermed var min virksomhed som sognerådsmedlem i Krstrup forbi.

Ved en kongres i Vejle samme år var jeg blevet valgt som medlem af hovedbestyrelsen for Murerforbundet i Dan-

Hovedbestyrelsen for Murerforbundet i Danmark 1917.

Siddende fra venstre: Hovedkasserer J. Jensen, forretningsfører K. Petersen, Charles Christensen og Otto Jensen, alle fra København.

Stående: J. Bilde, Randers, Jørgensen, Nykøbing F., M. Rasmussen, Nyborg, K. Kristensen, Helsingør, A. Hvid, Thisted, og Hjalmar Petersen, København.

Bageste Række: Rasmussen, Holbæk, C. Petersen, Esbjerg, G. Kolmorten, København, og H. A. Lundberg, København.

mark og var dermed kommet i første række inden for mit fag, men hertil var ikke knyttet nogen økonomisk risiko, da alle rejser og alt tidsspilde, som hvervet medførte, blev erstattet.

Året efter blev jeg valgt til formand for Murernes Fagforening i Randers, en stilling, som jeg beholdt i omtrent 8 år. Det var dog ikke som nu et levebrød, men tværtimod en yderst risikabel stilling i økonomisk henseende.

Den kollega, som jeg afløste som formand, var, grundet på den ildhu hvormed han gik i brechen for svendenes sag, blevet boycottet af mestrene, så det var umuligt for ham at få

arbejde, og han forlod byen og rejste til Argentina med sin familie.

Lønnen som formand for fagforeningen, der nu er en fast-lønnet stilling, der lønnes med ca. 12.000 kroner årlig, blev dengang lønnet med 100 kroner årlig, hvad der vel nok lyder utroligt, men ikke destomindre er sandt, så med udsigt til mulig boycotning så fremtiden ikke alt for lys ud, hvis jeg ville udfylde pladsen til mine fagfællers tilfredshed, og det var jeg bestemt indstillet på.

Det gik, som jeg havde frygtet. Det varede ikke længe, inden jeg mærkede, at jeg ville få samme behandling som min forgænger, men da jeg tilfældigvis fik et bevis i hænde, som bekræftede mine anelser, indgav jeg resolut en klage til den faglige voldgiftsret, som, inden den kom til behandling, medførte, at jeg blev tilbudt arbejde gennem selve formanden for mesterforeningen.

For imidlertid at forebygge fremtidig boycotning vedtog fagforeningen at overdrage til formanden fremtidig at opmåle alle akkorder, også for derved at sikre svendene deres fulde betaling efter priskuranten, idet der var konstateret tilfælde, hvor svendene havde mistet indtil 25 procent af deres tilgodehavende på grund af ukendskab til priskuranten.

Denne bestemmelse om formanden som fast opmåler var tidligere forsøgt i Esbjerg, men der forhindret af mesterforeningen, der med selve kongens foged forbød formanden adgang til byggepladsen. Det samme forsøgte nu i Randers, men da jeg mødte med sagfører Anders Jørgensen som juridisk støtte, nægtede kongens foged at afsige den ønskede kendelse, og sagen gik til den faste voldgiftsret, der gav fagforeningen medhold, hvilket havde til følge, at ikke alene i Randers, men såvel i København som i alle de større provinsbyer indførtes nu skikken med faste opmålere, i reglen formændene, fordi

disse havde større kendskab til priskuranterne og mere erfaring for opmåling end de unge svende.

Ved dette valg — hvor jeg blev den første faste opmåler i murerfaget — var betalingen fastsat til 1 pct. af opmålingssummen, hvilket nogenlunde svarede til en svendeløn, og jeg var ved denne aflønning sikret mod den lod, som havde ramt min forgænger.

Ved mit valg til formand for Murernes Fagforening i Randers fandt jeg det praktisk at bo i Randers, hvorfor jeg fandt en ledig lejlighed i Carl Metzgade, den nuværende Danmarksgade, hvor jeg boede i et par år, og flyttede så til en lidt større lejlighed i Slyngborggade 25, hvor jeg boede resten af min Randers-tid.

Som formand for min fagforening var jeg automatisk blevet medlem af ledelsen for fællesorganisationen i Randers, men desuden fulgte næsten rent automatisk, at jeg efterhånden kom med i bestyrelsen af en mængde foreninger, både ønskede og uønskede, så jeg var sjældent at træffe hjemme i disse år.

Som ivrig partimand deltog jeg stærkt i det socialdemokratiske organisationsarbejde i Randers-kredsen og deltog som repræsentant for denne i samtlige socialdemokratiske kongresser i den tid, jeg boede i Randers, ligesom jeg blev medlem af kontrolkomiteen for det socialdemokratiske blad.

Også den kooperative bevægelse deltog jeg i og var i nogle år medlem af Arbejderforeningens bestyrelse, på den tid Danmarks største brugsforening.

Fra min allertidligste ungdom havde jeg været medlem af afholdsbevægelsen, og i Randers stiftede jeg den endnu eksisterende socialdemokratiske afholdsforening, som jeg var formand for indtil min afrejse fra Randers 1917.

Af ovenstående ses, at der ikke levnedes megen tid til hjemmeliv, og mine børn mindes endnu, at min kones sædvanlige

svar, når nogen søgte mig i mit hjem, næsten altid lød: — Nej, min mand er ikke hjemme, han er på Jylland!

„Jylland“ var og er stadig Arbejdernes Forsamlingsbygning i Randers.

Fra min faglige virksomhed i disse år mindes jeg lockouten i 1911, der varede i 9 uger og endte med en femårig overenskomst.

For øvrigt var det første gang, at der blev sluttet femårig overenskomst i murerfaget.

Det fik også sørgelige følger, hvilket dog ingen havde kunnet forudse, men midt i overenskomstperioden, nemlig i 1914, udbrød den første verdenskrig.

Følgen blev, at varepriserne steg med utrolig hast, og det blev umuligt at overholde den afsluttede overenskomst om lønningernes urørlighed til 1916.

Da akkordarbejdet på nybygninger dog sikrede noget større fortjeneste end timelønsarbejdet, enedes medlemmerne om, uden nogen formel vedtagelse i fagforeningen, at kræve timelønsarbejdet forhøjet med fem øre, og i modsat fald at nægte at udføre arbejdet, dog uden at fagforeningen som sådan skulle stå bag kravet, som jo var i modstrid med overenskomsten. Med andre ord: Medlemmerne skulle officielt selv tage risikoen. Jeg blev tilfældigvis den første, der stillede kravet over for min daværende mester, muremester Rose Jensen, der jo naturligvis måtte afvise kravet som ulovligt, hvilket jeg indrømmede, men fastholdt kravet, idet jeg henviste til de unormale forhold, som krigen havde fremkaldt. Da der imidlertid i løbet af få dage viste sig mange tilfælde, hvor svendene nægtede at arbejde for den fastsatte timeløn, blev sagen af mesterforeningen indanket for Den faste Voldgiftsret som brud på overenskomsten, idet mesterforeningens formand, muremester Fiil, af en af sine svende var underrettet om, at spørgs-

målet var rejst på et møde i fagforeningen, og at det kun var på skrømt, at medlemmerne selv skulle tage risikoen.

Foreningen blev altså indklaget for Den faste Voldgiftsret for brud på overenskomsten, og sammen med muremester Fiil rejste jeg til København for at forsvare sagen. Allerede på vejen derover betroede Fiil mig, at han kunne skaffe bevis for, at fagforeningen stod bag ulovligheden, hvortil jeg blot bemærkede, at jeg ville være glad ved at få hjemmelsmanden opgivet.

Jeg stolede på, at Fiil, som den hædersmand han var, når det kom til stykket, ikke ville udlevere sin egen svend som den, der havde sladret, og deri fik jeg ret, og da jeg med fagforningens forhandlingsbog kunne vise, at der ikke var indført noget deri, fik sagen for os det glædelige udfald, at retten erkendte, at krigens følger egentlig berettigede det ulovlige krav, at det vedtoges at godkende, at timelønsarbejdet i Randers fremtidig betaltes med fem øre over den overenskomstmæssige timeløn.

Det var en eklatant sejr, hvilket også beredvilligt indrømmedes af den stedlige mesterforening, og den medførte aldeles ikke noget brud på det hidtilværende gode forhold mellem vore to organisationer i Randers.

Personlig forstod de enkelte mestre jo udmærket, at det under de forhold, som krigen medførte med prisstigning på alle varer, var umuligt, trods overenskomsten, at lade lønnen forblive uændret i fem år.

Et andet forhold fra min formandstid i Murernes Fagforening i Randers fortjener også at fremføres. Det angår den årelange strid med Kristeligt dansk Fællesforbund.

I Aarhus havde denne strid givet sig særlig stærke udslag særlig måske, fordi selve formanden for Kristeligt Dansk Fællesforbund, muremester N. Nielsen, Emilienborg, boede og virkede i denne by.

Trods 12 års blokade af Murernes Fagforening i Aarhus havde han hidtil kunnet fuldføre ret store byggeforetagender i Aarhus, og i en konkurrence med arkitekt Posselt i Randers fik han nu overdraget opførelsen af en stor lokomotivremise i Randers for De danske Statsbaner. Da mestrene i Randers naturligvis gerne så, at dette arbejde var tilstået byens håndværkere, og det var almindelig kendt, at Nielsen, Emilienborg, lå i strid med fagforeningen, havde mestre og svende i Randers fælles interesse i, hvis det var muligt, at hindre, at arbejdet gik til en Aarhus-mester, især da denne heller ikke var medlem af mesterforeningen.

Arkitekt Posselt havde fået overdraget piloterings- og støbe-arbejdet, og da han kun lå lidt højere end Niensens tilbud på murerarbejdet, var han jo stærkt interesseret i også at få dette, og han sluttede en formelig overenskomst med mig om, at han var indforstået med, at fagforeningen ved blokade søgte at hindre Nielsen i at udføre arbejdet.

Posselt havde alt fuldført en del af støbearbejdet, da Nielsen indfandt sig med sine kristelige svende for at påbegynde arbejdet, men da de forskellige fagforeninger af byggefagene i Randers, deriblandt også kuskene og arbejdsmændene, var blevet enige om ikke at arbejde på pladsen sammen med de kristelige, forlod også Posselts folk pladsen, da de kristelige ankom.

Posselt anmeldte øjeblikkelig dette til Centralforeningen for Murermestre i Jylland og Østifterne, hvis formand, murermester Laursen, Aarhus, øjeblikkelig ankom til Randers for at ordne sagen.

På Posselts krav om straks at få sine folk i arbejde igen, uanset de kristelige arbejdere, meddelte jeg, at jeg havde en skriftlig aftale med arkitekt Posselt om, at vi med alle midler skulle søge Niensens arbejde hindret, og fremviste aftalen underskrevet af såvel Posselt som mig.

Jeg fremhævede samtidig, at det var vor agt at gennemføre den trufne aftale, indtil formålet var nået, og at vor aktion allerede havde forhindret de kristelige i at fortsætte. Dermed endte dette møde.

Dagen efter opsøgte jeg de kristelige svende i deres pension og opfordrede dem til at opgive den håbløse kamp og indmelde sig i fagforeningen, hvorved de også ville opnå økonomiske fordele, idet jeg påviste, at de arbejdede betydeligt billigere end vi, hvad de hidtil havde bestridt, idet de så fuldt og fast havde stolet på deres mesters påstand, at de fik mindst lige så meget som fagforeningsfolkene. Da de blev klar over, at de ikke kunne stole på deres kristelige mesters ord, spurgte de om, på hvilke betingelser de kunne blive optaget i fagforeningen og fik til svar, at de straks forlod Niensens arbejdsplads, indtil denne havde ordnet sit forhold til fagforeningen, og at de kunne optages på samme vilkår som alle andre, og på spørgsmål om de som fagforeningsmedlemmer kunne have deres religiøse trosforhold i fred, hvilket de fik bekræftet, vedtog de at indmelde sig i fagforeningen og meddele dette til deres mester, når han næste dag ankom fra Aarhus.

Murermester Nielsen blev naturligvis meget forbavset, da han fik denne uventede meddelelse, men tog det iøvrigt med sindsro.

Samme dag bad han mig om en samtale og bekendte åbent, at han længe havde været træt af den strid med fagforeningen, men først nu, da hans folk havde svigtet ham, ville han overgive sig.

Dermed sluttede den årelange strid med Nielsen, Emilienborg; han antog sine gamle svende sammen med et tilsvarende antal gamle fagforeningsfolk, og der herskede fra dette øjeblik gode og ordnede forhold på den plads, der var begyndt med uro og strid.

Det bemærkes, at de kristelige svende, som da optoges i

fagforeningen, blev gode og stabile medlemmer, som aldrig senere ytrede lyst til at bytte stillingen som medlemmer af fagforeningen med stillingen som medlemmer af Dansk kristeligt Fællesforbund.

— — —

Ved overgangen til metersystemet blev der nedsat et udvalg af fire mestre og fire svende til at omsætte priskuranten i metermål.

I dette udvalg fik jeg sæde og tilbragte en måned i Aarhus, hvor dette arbejde foregik, og derefter fik mit opmålerarbejde et større omfang, idet jeg ofte blev tilkaldt til andre byer for at foretage opmålinger. Såvel i Viborg som Hobro, Grenaa, Ryumgård og Hadsten foretog jeg opmåling af byggearbejder i disse år. Så min tid var for en stor del optaget af dette.

Samtidig deltog jeg stærkt i det socialdemokratiske partiarbejde og skrev af og til artikler om faglige og politiske emner i partibladet.

Den politiske interesse, navnlig blandt ungdommen, var dengang langt stærkere end nu, og troen og begejstringen for de politiske programpunkter var almindelige selv blandt jævne arbejdere.

Socialdemokratiets program lød jo først og fremmest på: Nedgang i de militære udgifter, væk med forbrugsskatterne, ingen toldbeskyttelse, men fri handel og samfundets overtagelse af produktionsmidlerne.

Disse krav må skurre slemt i nuværende socialdemokraters øren, hvor militærudgifterne nu, under socialdemokratisk føreskab, er vokset til milliarder og hindrer sociale reformer, hvor forbrugsskatterne i de socialdemokratisk styrede kommuner er en væsentlig del af de kommunale indtægter — og se blot på, hvad belyningsvæsenets overskud betyder i Københavns kommune, og med hensyn til frihandel ser man nu, at Socialdemokratiet sammen med de Konservative stiller for-

slag om toldbeskyttelse med deraf følgende prisstigning og arbejdsløshed.

Af det gamle krav om samfundets overtagelse af produktionsmidlerne høres ikke mere. Af praktisk socialisme er der næppe mere tilbage af betydning end bøndernes store andelsforetagender og Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, og disse skyldes jo ikke Socialdemokratiet men den dygtige danske bonde. Selv de socialdemokratiske blade er nu rask i færd med også at forandre deres gamle socialdemokratiske navn til mere pæne borgerlige navne, som ikke forpligter.

Forandret lyder nu signalernes klang. Før lød råbet, at kanonerne burde støbes om til plovjern, nu breder militærkaserne, militære øvelsespladser, militære flyvepladser og skydebaner sig ud over tusinder af hektarer af det opdyrkede agerland, hvor der før bredte sig store kornagre til befolkningens ernæring og landets gavn.

At begejstringen er forduftet samtidig med, at idealerne blev forladt, og de nye signaler lød, er forståeligt, men at disciplinen har kunnet holde de mange i partiet, viser ikke megen selvstændig tænkning hos den oplyste danske arbejderstand.

Af kooperative virksomheder i Randers var jeg medstifter af Arbejdernes Brandforsikringsselskab, der forøvrigt blev meget stærkt modarbejdet af visse fremtrædende arbejderrepræsentanter i København, som forlangte en så betydende virksomhed flyttet til hovedstaden, men ved en fast og bestemt optræden af de ledende fagforeningsmænd i Randers blev modstanden afvist, og selskabet er nu et ualmindelig godt funderet forsikringsselskab, som for tre år siden holdt 40 års jubilæum, hvortil jeg, som den eneste tilbageværende af selskabets stiftere, var indbudt.

Ved min deltagelse i det faglige og politiske organisationsarbejde i Randers var jeg efterhånden blevet kendt i større

kredse, og ved byrådsvalget i året 1917 blev jeg valgt til medlem af byrådet i Randers for en periode af 4 år.

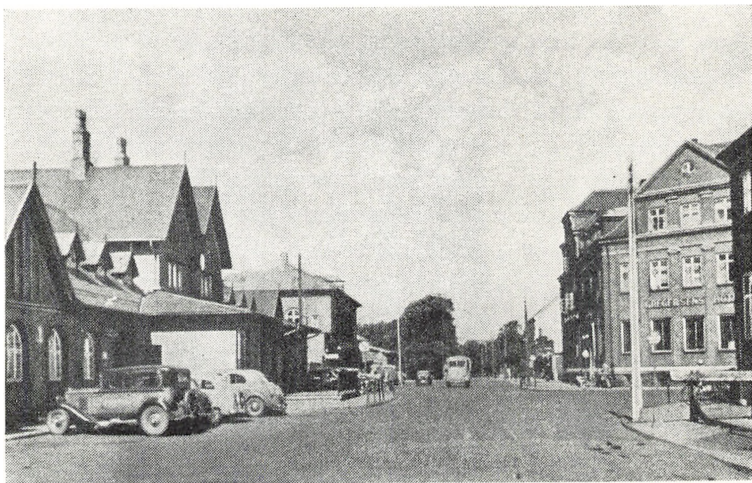
Min periode som byrådsmedlem blev dog ikke af lang varighed, thi allerede samme år fik jeg fra borgmester Christian- sen, København, der var formand for den samlede social- demokratiske presse, tilbud om at overtage stillingen som lokal- redaktør af Herning Socialdemokrat, der blev trykt i Silke- borg Socialdemokrats trykkeri og var aflægger af dette blad.

Jeg tog mod tilbudet, og dermed var mit 11-årige ophold i Randers slut.

Det havde for mig været en rig og afvekslende tid, disse 11 år, hvor jeg havde gennemgået en rig udvikling og vundet megen erfaring, som jeg nu skulle søge at udnytte under andre forhold.

Min indkaldelse til Sikringsstyrken i 1915 og 1916, som før omtalt, foregik også under mit Randers-ophold, da jeg var 36 og 37 år.

Banegårdspladsen i Herning.

SOCIALDEMOKRATISK REDAKTØR

I sommeren 1917 ankom jeg med min familie (hustru og tre døtre) til hedens hovedstad, hvor jeg aldrig havde været før og kun kendte meget lidt.

I forhold til Randers var det et meget uopdyrket område, politisk set, og der var nok for en ung, energisk mand at tage fat på.

Til oplysning tjener, at Herning folketingskreds i udstrækning er den største i Danmark, og at der ved min ankomst vel fandtes en socialdemokratisk vælgerforening i Herning by men ingen uden for byen.

Som en egn, der gennem mange år havde hørt til den fremragende og dygtige politiker J. C. Christensens virkekreds, var venstre som politisk parti meget stærkt organiseret i Herning-kredsen, og folketingsmand Vestergård, der repræsenterede

kredsen i folketinget, var også valgt med det højeste stemmetal, som var opnået i nogen af Venstres kredse.

Socialdemokratiets kandidat i kredsen var den senere landbrugsminister Kristen Bording, som havde en lille bondegård i Øster Snede ved Vejle.

Så snart jeg var blevet lidt kendt med de lokale forhold i kredsen, gik jeg i gang med agitationen ved at arrangere en række politiske møder, hvor jeg dels selv førte ordet, men ellers fik Bording til så vidt muligt at komme til stede for som kandidat at blive personlig kendt med vælgerne.

Samtidig søgte jeg, hvor der fandtes betingelser derfor, at få stiftet socialdemokratiske vælgerforeninger i de forskellige kommuner, og dette lykkedes så godt, så jeg i løbet af seks år personlig stiftede ikke færre end fjorten socialdemokratiske vælgerforeninger i Herning-kredsen.

I kommunal henseende var Herning naturligvis en by med et solidt borgerligt flertal i byrådet, men dette flertal var ret uensartet, idet det bestod af fire, der med borgmester Yde i spidsen, væsentlig støttede sig til en højskolepræget grundtvigsk valgmenighed, og fire, der var valgt udelukkende af Indre Mission, der som tidligere omtalt her optrådte som politisk parti.

Socialdemokraterne havde fire repræsentanter i byrådet. Selv om de to borgerlige grupper i byrådet var indbyrdes forskellige og alt andet end venligt indstillede over for hinanden, stod de naturligvis trofast sammen, når det gjaldt at stemme socialdemokratiske forslag ned, idet det dog må bemærkes, at Indre Missions gruppe var langt den uforsonligste over for arbejdernes.

Med hensyn til aviser var Herning velforsynet. Der var ikke færre end seks dagblade, nemlig: Et konservativt, to moderate venstreblade, et radikalt, et socialdemokratisk og et organ for Indre Mission.

Indre Mission havde her, som andre steder, ikke få småfolk under deres indflydelse, folk som både økonomisk og politisk havde fælles interesser med os, men som af Indre Missions ledere var skræmt af den falske tale om, at alle socialdemokrater var antikristelige.

For at komme denne usande og falske lære til livs, henvendte jeg mig til Indre Missions absolut betydeligste mand i Herning, selve provst Gøtsche, og foreslog ham, at vi i fællesskab skulle indbyde til et møde i Missionshuset for sammen at drøfte emnet „Socialdemokratiet og Indre Mission“.

Provsten, der iøvrigt var en velmenende mand, og som var en bestemt og højt begavet theolog, der kort efter blev biskop i Viborg, gik straks ind på mit forslag, idet han pointerede, at vi overfor de fattige havde fælles interesse i modsætning til valgmenighedens folk, der mest bestod af velhavende bønder, der ikke havde nogen rigtig social forståelse, hvilket jeg forøvrigt var enig med provsten i.

Resultatet af min henvendelse til provsten blev da måske det største møde af denne art, der har været afholdt i Herning, og resultatet af forhandlingen blev for vort vedkommende, at Indre Missions ledere fra den tid ikke mere talte offentligt om de ukristelige socialdemokrater, selv om enkelte af lederne øjensynligt græmmede sig over resultatet.

Imidlertid medførte dette møde i Herning Missionshuset det uventede, at der fra præsterne i Hammerum og Ikast blev indkaldt til lignende møder i de pågældende missionshuse, hvor jeg ligeledes diskuterede med præsterne om det samme emne som ved mødet i Herning, men efter disse møder viste Indre Missions tilhængere ikke mere interesse for møderne. For os viste de følgende valg, både kommunale og politiske, at vi kun havde haft fordel af disse møder i missionshusene, hvor vi fik folk i tale, som ellers ikke troppede op ved socialdemokratiske møder.

Inden for det socialdemokratiske parti har der helt fra begyndelsen været en mere radikal venstrefløj og en moderat højrefløj, der ofte tørnede hårdt sammen på de socialdemokratiske kongresser. Ved de første kongresser, som jeg deltog i, var det den gamle revolutionære Gerson Trier, der sammen med redaktør Sundbo, Esbjerg, bager J. P. Nielsen, K. M. Klausen, A. C. Meier og P. Sabroe, der repræsenterede venstrefløjen, medens højrefløjen først og fremmest repræsenteredes af Stauning og Borgbjerg. Efter at Gerson Trier var død, Sundbo og Klausen var blevet gamle, Sabroe var dræbt ved Bramminge-ulykken, og den revolutionære bager Nielsen som redaktør af det socialdemokratiske blad i Sønderjylland i sin sommerbolig i Dynt var blevet nabo og omgangsven med kongehusets medlemmer, når disse ferierede i Gråsten, var enhver revolutionær optræden fra hans side ophørt, og oppositioner på kongresserne kom nu, og i langt stærkere grad, fra de unge socialdemokrater, repræsenteret ved navne som: Marie Nielsen, Sigvald Hellberg, Ernst Christiansen, Johannes Ervig, Niels Johnsen og Alfred Andersen.

Disse optrådte på kongressen i 1918 i skarp opposition til partiets ledelse, mod hvem de stillede en resolution til afstemning på kongressen.

Jeg, der helt fra min tidligste ungdom havde tilhørt venstrefløjen, stemte for den af de unge stillede resolution, der dog ikke blev vedtaget.

Kort tid efter fik jeg uventet besøg i Herning, idet nuværende formand for Københavns Borgerrepræsentation Sigvald Hellberg indfandt sig og opfordrede mig til at deltage i et planlagt møde i Fredericia for eventuelt der at stifte et kommunistisk parti. Dette afslog jeg bestemt at gå med til, men udtalte, at jeg som hidtil hørte til Socialdemokratiets venstrefløj.

På det planlagte møde i Fredericia stiftedes da af de unge

*Redaktør J. Bilde og hustru
Herning 1920.*

ovenstående Socialdemokrater som ledere Danmarks kommunistiske Parti, og Socialdemokratiet var delvis berøvet sin venstrefløj, hvilket vel nærmest kom de gamle socialdemokratiske moderate ledere vel tilpas.

Imidlertid fortsatte jeg mit organisationsarbejde i Herningkredsen og havde allerede stiftet flere vælgerforeninger i landkommunerne. Valget i 1918 viste fremgang for Socialdemokratiet, så vi så trøstigt fremtiden i møde.

Så indtraf det såkaldte statskup i 1920, hvor kongen afskedigede ministeriet Zahle og udnævnte ministeriet Liebe uden parlamentarisk grundlag.

Som svar herpå besluttede Socialdemokratiet, med Stauning som leder og med fagforeningernes tilslutning, ved benyttelse af generalstrejken atter at fremtvinge parlamentariske forhold. For at undgå en så ødelæggende strid vedtog Københavns Borgerrepræsentation at arrangere et folketog til Amalienborg

for ved en henvendelse til kongen at bevæge denne til atter at indføre parlamentariske tilstande ved at afskedige ministeriet Liebe og udskrive valg.

Dette folketog, der med den samlede borgerrepræsentation i spidsen og fulgt af titusinder af mænd og kvinder, blev først afvist af kongen, men medførte dog nye forhandlinger, der bragte Liebes afgang, udnævnelse af et forretningsministerium og udskrivning af valg.

Dette valg, der fik et overordentlig livligt forløb, blev vundet af Socialdemokratiet og Det radikale Venstre og resulterede i et ministerium Stauning.

Nogle episoder fra dette valg i Herning-kredsen fortjener at fremdrages.

Ved et vælgermøde i Sunds tillod Venstres kandidat, folketingsmand Vestergård, sig at stemple det omtalte folketog til Amalienborg som „et hujende tog med Borgbjerg og Krølle-Charles i Spidsen“.

Da jeg tilfældigt havde overværet folketoget i København, tog jeg ordet og oplyste, at ikke den københavnske original, Krølle-Charles, men den samlede borgerrepræsentation, bl. a. også den specielle repræsentant for Indre Mission, frk. Blom, havde gået i spidsen for folketoget, der var forløbet i ro og orden, og nærmest var en pendant til folketoget i 1848 fra Kasino til Kong Frederik den 7., der fik ham til at indføre en fri forfatning. At folketingsmanden nu med en bevidst usandhed, blot for at smæde sine politiske modstandere, ville nedværdige sig til at gøre grin med et folketog, der var arrangeret af mænd og kvinder af alle partier, og til dette smukke formål endog benytte bevidst usande påstande, stemplede sin mand.

Det fortjener at fremhæves, at absolut ingen i forsamlingen søgte hverken at dække eller forsvare folketingsmandens fa-

dæse, men tværtimod skammede sig over, at han havde forsøgt sig med så lave og simple motiver.

Ved et vælgermøde i Kibæk samme år, hvor det sønderjyske spørgsmål var til behandling, kom de nationale lidenskaber i kog, og fra Venstre og Konservative rettedes der stærke angreb på Det radikale Venstre og Socialdemokratiet for deres sønderjyske politik. Forsamlingen blev efterhånden så ophidset, at de ligefrem truede med korporligt overfald, og Det radikale Venstres kandidat, den ellers ranke og stoute husmandsfører Jens Holdgård fra Ikast, fandt det rådeligt at forlade mødet.

Da også Kristen Bording var betænkelig ved at bestige talerstolen, forlangte jeg ordet og udtalte, at kritikken af Socialdemokratiets nationale politik var ganske misvisende, idet det udelukkende skyldtes det tyske Socialdemokratis indsats og støtte, at den kendte sønderjyske politiker, Gustav Johansen, havde kunnet rejse den interpellation i den prøjsiske landdag, hvor han fremsatte den bekendte udtalelse: „I tillid til vor retfærdige sag fastholder jeg urokkelig, hvad jeg en gang har udtalt i den prøjsiske landdag, at vi nordslesvigere ere Danske, ville vedblive at være Danske og fordrer i kraft af folkeretten at blive behandlere som Danske.“

For at rejse en interpellation i den tyske landdag krævedes efter den tyske forfatning mindst 50 stemmer, og da hverken Centrum eller Det liberale Parti, af frygt for Bismarck turde støtte Gustav Johansens krav, henvendte denne sig til den socialdemokratiske fører, Vilh. Liebknecht, der ikke alene stillede de ønskede 50 stemmer til rådighed for Gustav Johansen, men tillige gav denne sin støtte under interpellationen.

Disse oplysninger ved vælgermødet i Kibæk blev først mødt med rasende protester fra den opfanatiserede forsamling, men da der fandtes en behjertet mand i forsamlingen, der kendte forholdet og nu stod op og fuldt ud bekræftede min fremstil-

ling, faldt der ro over gemytterne, og Bording fik lov at tale i ro.

Valget efter påskekrisen blev altså vundet, og også i Herning-kredsen gik det socialdemokratiske stemmetal så stærkt frem, at det gav håb om snart at få en socialdemokratisk folketingsmand for Ringkøbing Amt.

Også i kommunal henseende gik det godt fremad. Ved et energisk agitationsarbejde blev der i løbet af fire år stiftet vælgerforeninger i Sunds, Ilskov, Munklinde, Bording, Ikast, Hammerum, Kølkær, Arnborg, Kibæk, Sønder Felding, Ørre, Vildbjerg og Skibbild.

Ved sognerådsvalgene fik Socialdemokraterne for første gang valgt partifæller i Bording, Ikast, Hammerum og Vildbjerg.

Ved folketingsvalget i 1922 blev Kristen Bording endelig valgt til socialdemokratisk folketingsmand for Ringkøbing Amt, forøvrigt til stor fortrydelse for partifællerne i Holstebro, der havde håbet på at få mandatet.

Ved byrådsvalget i Herning i foråret 1922 blev der, som ved tidligere valg, opstillet tre lister, nemlig en såkaldt Borgerliste, en socialdemokratisk liste og en Indre Missionsliste.

Den hidtil mangeårige borgmester Chr. Yde, der hidtil havde været valgt på borgerlisten, forlangte nu en enstemmig opfordring fra alle tre grupper for at lade sig genopstille, og da dette krav ikke blev imødekommet, trak han sig lidt fornærmet tilbage. Dermed mente Indre Missions gruppe, at den havde fået de største chancer for at erobre borgmesterstillingen, hvortil de allerede havde proklameret deres kandidat til stillingen, men det blev en meget stor og for dem sørgelig skuffelse, der forøgede deres had til Socialdemokraterne.

Byrådsmedlemmernes antal var fastsat til 15, og ved valget fik hver af de tre grupper fem mandater, men den socialdemokratiske havde langt det største stemmetal af de tre grupper.

Alligevel anså Indre Missions gruppe sig for næsten selvskrevet til at overtage borgmesterstillingen efter Chr. Yde, og ved det konstituerende møde var tilskuerpladsen overfyldt med Indre Missions tilhængere for at kunne hylde deres designerede borgmester. Det blev en bitter skuffelse.

Også Socialdemokraterne havde et godt borgmesteremne i sygekassekasserer Marius Rasmussen, men da de ikke ønskede stillingen uden at have flertal i byrådet, tilbød de borgergruppen at stemme på deres kandidat til stillingen, Helge Kampmann, der foruden at være en meget sympatisk personlighed på mange områder stod socialdemokraterne nær.

Denne aftale, som jeg havde været med til, var holdt hemmelig uden for de indviedes kreds, og de mange fremmødtes ansigter lyste af skuffelse, da Helge Kampmanns valg til borgmester blev proklameret.

I 1922 var der stor arbejdsløshed, og der blev af staten givet store tilskud til kommunerne til udførelse af arbejder for at modvirke arbejdsløsheden. Herning kommune fik da også tilbudt et tilskud på 20.000 kroner til hjælp til opførelsen af en pavillon i Søndre Anlæg, som der længe havde været trang til.

Da forudsætningen for, at en pavillon i anlæget skulle kunne betale sig var, at der til pavillonen måtte knyttes en spiritusbevilling, gav dette specielle bevillingsspørgsmål anledning til strid i byrådet, idet Indre Missions gruppe var principielt modstander af, at byrådet skulle søge om bevilling, og da de vidste, at såvel jeg som en anden af vor gruppe, fru Frederiksen, var organiserede afholdsfolk, mente de at kunne sætte os i forlegenhed, da de vidste, at vi naturligvis var stærkt interesserede i at få arbejdet sat i gang for at modvirke arbejdsløsheden og også derved skaffe kommunen 20.000 kroner i tilskud fra staten.

Vi var imidlertid begge valgt som socialdemokrater og ikke

som afholdsfolk og sikrede med vore stemmer pavillonens opførelse og statens tilskud på de 20.000 kroner, men Indre Missions gruppe opnåede ved at appellere til afholdsfolkenes organisationer, at disse tog spørgsmålet op til behandling og ekskluderede både fru Frederiksen og mig, hvilket dog ikke i mindste måde påvirkede vor stilling som personlige afholdsfolk.

Af større principielle spørgsmål, der kunne fremkalde strid mellem partigrupperne, fremkom der ingen i min tid som byrådsmedlem i Herning, og samarbejdet forløb roligt og fredeligt bortset fra, at Indre Missions gruppe aldrig glemte den skuffelse, som borgmestervalget havde forvoldt, men surheden og ærgrelsen derover vendte sig vist mindst lige så stærkt mod den borgerlige gruppe og borgmesteren som mod os.

De mange nye foreninger omkring i landkommunerne medførte også, at „Herning Socialdemokrat“s abonnementstal voksede stærkt i disse år, men det kneb for mange af de fattige hedeboender at indløse opkrævningen, og fremfor at miste dem som abonnenter og dermed måske også som stemmer på valgdagen valgte jeg at fortsætte med at sende bladet til disse, selv om de resterede med abonnementsbetalingen for et kvartal eller to. Dette var naturligvis i absolut strid med mine direktiver fra den socialdemokratiske presses ledelse, og det bidrog da også til, at jeg kort efter fratrådte stillingen som redaktør og rejste fra Herning.

Arbejdernes Fællesorganisation i Herning arbejdede i disse år på at skaffe midler til at bygge en forsamlingsbygning og sikrede sig dertil en godt beliggende byggegrund i Vejlegade. Midlerne til at realisere planen fik man ved at påligne alle fagforeningsmedlemmer i Herning et mindre ugentligt kontingent, som opkrævedes af de forskellige fagforeningers kasserere, hvorefter de månedsvi blev indbetalt på „Herning Socialdemokrat“s kontor, idet jeg blev valgt til kasserer for disse indsamlede midler.

Ved skødesløshed fra min side blev disse indsamlede penge sammenblandet med bladets egne, hvilket, naturligvis med rette, blev meget stærkt kritiseret af den socialdemokratiske presses forretningsfører, M. Hørdum, da denne ankom til Herning som revisor.

Da jeg samtidig blev stærkt kritiseret, fordi jeg havde fortsat med at sende bladet til restanterne blandt abonnenterne, hvorved bladet jo nemt ville kunne få økonomisk tab, blev jeg ærgerlig over kritikken, da jeg, som foran anført, havde foretaget det sidste med fuldt overlæg, og som jeg mente til gavn for partiet, medens jeg fuldt ud anerkendte kritikkenes berettigelse af min skødesløshed angående sammenblandingen af pengene.

Jeg tog da den drastiske beslutning at opsiges min stilling som redaktør af bladet til fratrædelse snarest muligt.

Sammen med forretningsfører Nielsen ved Silkeborg Socialdemokrat, som Herning Socialdemokrat var en aflægger af, foretog jeg da en opgørelse og fik regnskabet opgjort. Jeg skylder dog også at udtale min fulde anerkendelse af, at Silkeborg Socialdemokrat ved min fratræden tilkendte mig tre måneders løn, og at kontrolkomiteen for den samlede socialdemokratiske presse i Danmark med direktør E. Svendsen som formand tilkendte mig fuld dækning for mine flytningsudgifter fra Herning til København.

Som i Krstrup og i Randers var min kommunale virksomhed også i Herning kun blevet af kort varighed.

— — —

Under mit ophold i Herning indtraf 50 års dagen for Socialismens begyndelse i Danmark, hvilket bl. a. gav anledning til, at den ene af de to bekendte pionerer og bevægelsens stiftere, Pio og Geleff, nemlig Geleff, der endnu levede i Amerika, hvortil de var sendt af myndighederne i halvfjerserne, blev kaldt hjem af Socialdemokratiet, der som tak for hans pioner-

arbejde i halvfjerserne, nu påtog sig at sikre hans eksistens resten af hans levetid.

Mange, og deriblandt også de socialdemokratiske foreninger i Vest- og Midtjylland, arrangerede nu offentlige møder med Geleff som taler, for af hans egen mund at få oplysning om bevægelsens første år i Danmark, hvor både Pio og Geleff idømtes og afsonede barbariske tugthusstraffe for deres agitationsarbejde, for derefter at blive deporteret til Amerika, hvorfra Geleff altså nu med Socialdemokratiets hjælp efter 50 års forløb var kommet hjem.

Geleff efterkom villigt opfordringen om at komme til stede som taler ved disse møder, og mange strømmede til for at se og høre den mand, hvis navn havde været på alles læber et halvt hundrede år tidligere, men som nu næppe kendtes af navn, medens den bevægelse, han sammen med Pio og Brix havde rejst på trods af myndighederne, var vokset op til at være det største politiske parti i Danmark, endog sad inde med regeringsmagten med Stauning som landets statsminister.

Geleff, skønt nu en lille og af vækst uanselig gammel mand, var endnu som taler i stand til at holde en forsamling i ånde. Vittig og med bidende ironi fortalte han om de bevægede år i halvfjerserne, da han og Pio idømtes hver 3 års „Tugt-, Rasp- og Forbedringshusarbejde“ uden egentlig at vide, hvori deres forbrydelse bestod. Officielt, sagde han, blev vi dømt for at have sluttet en „stiltiende“ overenskomst om at vælte Danmarks statsforfatning.

Jeg har aldrig kunnet forstå, hvad en stiltiende overenskomst betød, sagde Geleff, det må jo nærmest betyde det samme som, hvis vi to syndere gik ned over Højbro Plads til Christiansborg Slot, satte ryggen til og sluttede en „stiltiende“ overenskomst om at ville vælte Christiansborg Slot.

Ved et af møderne i Herningkredsen stod en ung politi-

fuldmægtig op og udtalte sin forundring over at høre Geleff som taler.

— Da jeg var en lille dreng, udtalte han, da hørte jeg ofte navnene Pio, Brix og Geleff, som betegnede tre berygtede oprørsførere i København, men jeg antog dem nærmest som sagnfigurer, og nu ser og hører jeg den ene stå her lyslevende et halvt hundred år efter, frisk og ungdommelig, og tale om de begivenheder, der i længst forsvundne dage satte sindene i bevægelse både her i landet og i andre lande.

— — —

Som foran omtalt opsagde jeg min stilling som redaktør i Herning i efteråret 1922, og gennem en bekendt, tømremester Perregård i Aarhus, der var formand for Arbejdernes Andelsboligforening i Aarhus, fik jeg en lejlighed i Aarhus og flyttede dertil, men blev kun boende der $\frac{1}{2}$ år, hvorefter jeg flyttede til København, idet jeg bestemte mig til atter at vende tilbage til mit gamle håndværk.

I København var der i disse år stor bolignød, så der, ligesom i de sidste år, var forbudt at udleje lejligheder til tilflyttere fra andre kommuner.

Ved personligt bekendtskab lykkedes det mig imidlertid gennem rådmand Frederik Andersen, fader til den tidligere forsvarsminister Alsing Andersen, at få en både god og billig lejlighed på Åboulevarden, og her blev jeg boende i de næste 14 år, indtil min hustrus død i 1936.

OPPOSITIONSMAND I KØBENHAVN

Ved min ankomst til København indmeldte jeg mig straks i den socialdemokratiske vælgerforening for femte kreds, som jeg ifølge min bopæl tilhørte.

Ved den påfølgende generalforsamling indvalgte jeg i bestyrelsen som sekretær, og som valgmand for femte kreds deltog jeg i det følgende landstingsvalg kort tid efter.

Jeg var imidlertid bestemt modstander af den svigten af de gamle programpunkter, navnlig med hensyn til militærudgifterne og forbrugsskatterne, som alt var i gang, til dels under ledelse af de unge som Hedtoft Hansen, H. C. Hansen, Rasmus Hansen og brødrene Hækkerup.

Det har sikkert for mange stået som en gåde, hvorledes det har været muligt at få den så lovpriste og oplyste danske socialdemokratiske arbejderklasse til at billige og stemme for den fuldstændige omvæltning, der er foregået i løbet af en snes år, hvor Socialdemokratiet var under ledelse af nogle unge, der aldrig har været med i det slidsomme faglige og politiske pionerarbejde, som de gamle byggede det store, stolte socialdemokratiske parti op på, og hvordan det kunne gå til, at alle de gamle programpunkter kunne blive opgivet og blive erstattet af deres absolutte modsætninger, uden at partiets programtro medlemmer i væsentlig grad reagerede.

Det kan forøvrigt også være interessant at se, hvad der var blevet af alle de revolutionære unge, der som medlemmer af den socialdemokratiske ungdomsbewægelse og derigennem medlemmer af det socialdemokratiske parti dannede dette partis

venstrefløj, og som gennem årene havde virket som partiets altid vågne samvittighed.

Ja, hvor var de allesammen? Marie Nielsen, Johannes Sperling, Mikkell Christensen, Niels Johnsen, Johannes Ervig, Alfred Andersen, Sigvald Helberg, Ernst Christiansen og mange andre, hvis kritiske røster lød højt på de socialdemokratiske kongresser.

På tre nær, hvoraf de to — Niels Johnsen og Johannes Ervig — var afgået ved døden, var de alle bodfærdige vendt hjem som fortabte sønner og blevet bænket ved partiets bord, hvor de nu afsvor deres revolutionære fortid.

Een eneste var tilbage af den revolutionære flok, der i mange år var førende i Socialdemokratiets venstrefløj, den forhenværende lærerinde Marie Nielsen, der mistede sit embede og sit erhverv for sin politiske overbevisning, da de andre modtog den slagtede fedekalv.

— Mig skal I ikke købe! var hendes svar, da hun gennem daværende indenrigsminister Ove Rode og undervisningsminister Nina Bang blev tilbudt et beløb på finansloven som erstatning, fordi hun af politiske grunde var blevet afskediget fra sit embede i Frederiksberg Skolevæsen.

Hende, husmandsdatteren fra Nordsjælland, måske den betydeligste kvinde, som Socialdemokratiet har haft, var ubestikkelig og holdt sig rank og tro mod sin ungdoms idealer, indtil hun for få år siden afgik ved døden i sin hjemegn, som det synes gemt og glemt af alle sine gamle kampfæller, hvoraf ingen fandt anledning til at riste hende en minderune, hvilket dog også kan skyldes skamfølelse over, at de selv svigtede, hvor hun stod fast.

Kun dagbladet „Politiken“ gav hende det hæderlige eftermæle, hun burde have krav på fra mange sider, først og fremmest fra „Socialdemokraten“ og fra hendes kampfæller gennem årene.

Det skyldes forøvrigt opfordring fra Marie Niensens side, at jeg besluttede at melde mig ud af vælgerforeningen i femte kreds og indmelde mig i kommunistisk parti, som jeg fandt nu repræsenterede netop de gamle socialistiske programpunkter, som jeg havde hyldet fra min ungdom, og som jeg nu var vidne til, at Socialdemokratiet forlod. Desuden ville jeg, hævdede Marie Nielsen, i det kommunistiske parti mødes med alle mine gamle kammerater fra den socialdemokratiske ungdomsbevægelse, som nu var de ledende i det nystiftede kommunistiske parti.

I det kommunistiske parti fandt jeg mig dog ikke til pas, da jeg fra møderne fik det indtryk, at det væsentlig var personligt kævleri og kampen om indflydelsen på partiledelsen der var det dominerende.

Efter at have deltaget i valgkampen til det forestående folketingsvalg som kandidat i 14. kreds, trak jeg mig stiltiende ud af partiet, og stod nu for første gang i mit liv uden for partierne.

TILBAGE TIL HÅNDVÆRKET

Det var i foråret 1923, at jeg flyttede fra Aarhus til København, og jeg tog så atter fat på mit gamle håndværk, som jeg nu havde været borte fra i syv år, mens jeg dog stadig havde opretholdt mit medlemskab i Murerforbundet.

Som forhenværende mangeårigt medlem af forbundets hovedbestyrelse var mit navn kendt blandt kollegerne, og i formanden for Murernes Fagforening i København traf jeg en gammel bekendt, Chr. Rassau, som jeg ofte tidligere havde brudt en lanse med på Murerforbundets kongresser, hvor Rassau, der den gang var syndikalist, var en af de mest veltalende oppositionsmænd.

Nu var også dette forandret, idet han som mange andre havde kastet sin revolutionære fortid over bord og var blevet en stabil samfundsborger, medens jeg nu stod et stykke til venstre for ham. Det forhindrede dog ingenlunde, at vi kunne arbejde sammen som gode kammerater, og jeg respekterede ham som en meget dygtig fagforeningsmand.

Ved en generalforsamling et par år efter indvalgte jeg i repræsentantskabet for Murernes Fagforening i København, og der var forøvrigt et meget godt samarbejde i ledelsen.

I nogle år arbejdede jeg som svend på forskellige byggepladser, men blev så en tid murerformand for murermester Høst, der opførte 70 såkaldte „Fønixhuse“ i Hvidovre, som jeg altså forestod.

Samme år traf jeg en gammel kammerat fra min soldatertid, sagfører Jærre.

Han havde i nogle år været underofficer i hæren, men havde

samtidig læst til dansk jurist, var derefter udtrådt af hæren og drev nu forretning som byggesagfører på Amager.

Da han af Amagerbanken havde overtaget nogle grunde til bebyggelse, lod jeg mig overtale af ham til at løse borgerskab som muremester og udførte arbejdet ved opførelsen af de nævnte huse i de følgende år.

Senere købte jeg selv nogle grunde på Amager, hvorpå jeg byggede nogle små villaer, som jeg heldigt fik solgt.

Som hovedentreprenør opførte jeg derefter forskellige villaer, mest på Amager, men også enkelte i Brønshøj og Charlottenlund, men derefter gik jeg i kompagniskab med en gammel kollega og højskolekammerat fra Vestbirk højskole, Otto Ottonsen, og vi opførte i fællesskab en tredobbelt villa i Virum.

Medens opførelsen af denne villa stod på, mistede jeg min hustru, som blev syg og døde efter fem dages forløb af den såkaldte Vejske Syge, der samtidig bortrev hendes broder, Theodor, der kun var 50 år gammel og var min murarbejdsmand i Virum.

Min hustru, med hvem jeg havde været gift i 30 år, blev kun 54 år gammel. Vi havde i vort ægteskab tre børn, alle piger, hvoraf den ældste, Johanne, var og stadig er ugift, Gudrun var ved min hustrus død gift med bankassistent, senere fuldmægtig Axel Sørensen, søn af afdøde muremester J. Sørensen, Grenå.

Min yngste datter, Anna Lise, var ved min hustrus død gift med typograf Kai Knudsen, søn af afdøde billedskærer Knudsen, København, hvis enke stadig lever.

Det var et meget hårdt slag for os alle at miste en elsket hustru og moder, der ellers aldrig havde kendt til sygdom, og i en så ung alder, og hun har været meget savnet af os alle.

Efter hendes død har jeg ikke opført flere nybygninger, men samme år fik jeg overdraget vedligeholdelsen af nogle af Arbejdernes Boligforenings store bygningskarreer på Christians-

mindevej og Blegdamsvej, og med dette arbejde var jeg beskæftiget i de næste år.

I 1939 blev jeg af en gammel ven, folketingsmand Robert Lundberg fra Randers, der var statens repræsentant i bestyrelsen for Jydsk Telefonaktieselskab, gjort bekendt med, at stillingen som centralbestyrer i min fødeby, Gjerrild, vistnok ville blive ledig næste forår, og opfordrede mig til at søge stillingen, da han vidste, at jeg længtes tilbage til min hjemegn.

Jeg havde netop sluttet udgivelsen af en lille bog „Bønder på Djursland“, og jeg rejste straks til Gjerrild for at være ved hånden om foråret.

Jeg boede hos min søster i Gjerrild i nogle måneder, og kolporterede samtidig min bog rundt om på Djursland, men da jeg fik sikkerhed for, at den attråede stilling alligevel ikke blev ledig, forlod jeg atter hjemstavn og vendte tilbage til København.

I BESÆTTELSESTIDEN

Det var i foråret 1939, at jeg atter kom til København fra Gjerrild. Jeg lejede mig ind i et enkelt værelse i Fjords allé på Frederiksberg og udførte i løbet af dette år murerarbejdet på en villa, som min broder, Søren, opførte i Vanløse, hvor han havde virket som tømrermester i 40 år og i denne tid opført ca. 200 villaer i Vanløse.

I foråret 1940 fik jeg gennem min svigersøn, Axel Sørensen, der var blevet fuldmægtig i Aktieselskabet Københavns Ejendomsselskab, et tilbud om at overtage en stilling som vicevært i en af selskabets ejendomme på Frederiksberg. Det var ejendommen Holger Danskesvej 49—63, et kompleks på 8 op-gange, indeholdende 96 gode og billige lejligheder fra etværelsers med køkken til treogenhværelsers lejligheder.

Den 1. maj 1940 overtog jeg da denne stilling og flyttede ind i den gode lejlighed på tre værelser med kammer, som var forbeholdt viceværten.

Både som vicevært og til husmoder i hjemmet savnede jeg imidlertid en kvindelig medhjælp, men i løbet af sommeren fandt jeg en sådan i Maren Kirstine Abildstrøm, som var blevet enke et års tid før. Vi traf hinanden ganske tilfældigt, var født samme år og var altså jævnaldrende, hun havde to børn, en søn og en datter, der begge var gift og i gode stillinger, og da vi begge ønskede at have et selvstændigt hjem fremfor at bo sammen med børnene, blev vi enige om at gifte os.

Den 6. november 1940 blev vi viet på Københavns rådhus, og i de 16 år, der er forløbet siden, har vi aldrig haft grund til at fortryde dette, ligesom vi har kunnet glæde os over, at

Kirstine og Johs. Bilde 1950.

vore børn fuldt ud har delt glæden med os over vort fælles hjem, hvor de alle og sammen med børnebørnene gennem de svundne år er kommet som familie og gode venner.

Selv om vi nu er højt oppe i årene, og min hustrus helbred har været lidt vaklende de sidste år, håber vi endnu at få lov at leve nogle år sammen til glæde og lykke for alle parter.

Samme år som jeg overtog stillingen som vicevært og samme år, vi stiftede vort nye hjem på Holger Danskesvej, indtraf imidlertid den begivenhed, der indledte „de fem forbandede år“, idet Danmark blev overrumplet og besat af det nazistiske Tyskland og underkastet et hidtil ukendt voldsherredømme, der varede i de næste fem år.

Det blev nogle højst uhyggelige år, hvor mord, brand og bombesprængning af bygninger hørte til dagens orden, men det viste også, hvordan almindelige fredelige mennesker kan tilvænne sig de mest umenneskelige forhold uden at bryde sammen, selv om nerverne stod på højkant hos de fleste.

Jeg mindes fra disse år særlig folkestrejken udbrud i 1943. Min hustru og jeg havde netop planlagt en ferierejse til Jylland samme dag, da strejken udbrød og øjeblikkelig efterfulgtes af

forbud mod såvel afrejse som tilrejse til København. Vi besluttede trods forbudet at afrejse fra København samme dag, men da vi ikke vidste, om der gik noget jernbanetog, pakkede vi fire kufferter, bandt dem på vore cykler og cyklede så ad omveje ud af byen og ankom lykkeligt til Fløng ved Hedehusene, hvor vi blev gæstfrit modtaget og overnattede hos gårdejer Svend Aage Lassen, der var søn af min gode ven, gårdejer Kristian Lassen i Gjerrild, hvortil vi agtede os hen.

Næste dag startede vi atter på cykle, nåede Korsør, hvor det lykkedes os at komme med en færge til Nyborg, kørte med et godstog lige fra Nyborg til Aarhus, og efter to dages rejse nåede vi Grenaa, hvor jeg på Lillegade mødte daværende borgmester Pallesen, hvem jeg gav en skildring af rejsen og om forholdene i København, og næste dag stod alt udførligt omtalt i „Grenaa Folketidende“.

*Den sidste kørende post fra Grenå til Gjerrild ca. 1912.
 Fra venstre: Landpostbudene Chr. Jacobsen, Andr. Nielsen
 og Jakob Mikkelsen.
 På vognen: Marthinus Andersen, derefter Vilh. Hansen og
 kromand N. P. Voigt.*

LOKALHISTORIKER

Foruden de faglige og politiske interesser, som jeg efterhånden havde fået gennem min både private og offentlige virksomhed, havde jeg fra min fader arvet en stærk interesse for historie, og ikke mindst for min hjemstavnns historie og topografi, en interesse, der var øget med årene uden dog hidtil at have givet sig andre praktiske udslag end en stærk personlig nysgerrighed efter at erfare noget om min egen slægts personalhistorie.

Først i de år, da jeg boede i Herning, kom min historiske interesse til at give sig praktiske udslag.

Jeg blev der vidne til, at en jævn og ganske almindelig jydsk gårdmand, Konrad Understrup hed han, samlede, skrev

og udgav flere jyske sognes historie, som „Ørre sogn“, „Sinding sogn“, „Vildbjerg sogn“ og flere andre, og ved at læse disse, vækkedes lysten hos mig til at forsøge at udføre det samme for mit eget fødesogns vedkommende.

Jeg vidste vel, at der i København fandtes et rigsarkiv, og at der i Viborg fandtes et landsarkiv for Jylland, og at der i begge fandtes en hel del gamle kildeskrifter, der kunne give oplysning om land og folk i gamle dage, men jeg havde aldrig sat min fod i et arkiv, og var ganske ukendt med arkivarbejde.

Alligevel rejste jeg en dag til Viborg for at samle oplysning i arkivet.

Ved min indtræden i arkivet blev jeg høfligt modtaget af en af arkivarerne, Hofmann Bang, der spurgte, hvad jeg ønskede. Jeg svarede, at jeg havde påtænkt at skrive noget om mit fødesogn i lighed med, hvad Konrad Understrup havde skrevet om sognene i Herningegnen.

På hans spørgsmål om mit fødesogns navn, svarede jeg, at det var Gjerrild sogn på Djursland, og hertil svarede Hofmann Bang, at han muligvis kunne være mig behjælpelig, da hans fader i sin tid havde været præst i Ørum—Ginnerup pastorat, så han var ikke ukendt med egnen, hvilket jeg naturligvis med tak modtog.

Han anbefalede mig derefter at begynde mine studier af stiftsprotokollen, der gav alle nødvendige oplysninger om præster og degne i sognene.

Jeg sad da og studerede stiftsprotokollen hele denne dag uden at opnå det mindste, idet jeg ikke kunne læse den gotiske skrift, som protokollen var skrevet med. Da jeg næste gang indfandt mig i arkivet, og Hofmann Bang spurgte mig om, hvad jeg ønskede, og jeg svarede, at jeg ønskede stiftsprotokollen igen, så han lidt skeptisk på mig, men gav mig den forlangte protokol. Da jeg ved afskeden afleverede protokollen, spurgte han, om jeg havde haft noget udbytte af den, jeg

svarede nej, men at jeg ville fortsætte. Så er det altså meningen at gennemføre værket? Og da jeg bekræftede dette, svarede han: Så skal De ikke længere fortsætte med stiftsprotokol­len, men have noget ganske andet. Men her kommer hvert år mange mennesker, der lige som De agter at studere deres slægt eller hjemstavn, og når de har siddet en dag og stirret på disse gotiske bogstaver, så ser vi dem aldrig mere.

Nu fik jeg i stedet udleveret kirkebogen for Gjerrild 1676—1813, og denne kunne jeg læse, for jeg kendte navnene, der var de samme, som stadig findes i Gjerrild. Derefter fik jeg tingbøgerne fra grevskabet Scheels birk, skifteprotokollerne fra samme, grevskabet Scheels fæsteprotokoller, og desuden skafte arkivaren mig afskrifter af folketællingslisterne fra 1797 og 1801 for Gjerrild sogn.

Ved at gennemgå alle disse kildeskrifter fik jeg materialet samlet til udgivelse af mit fødesogns historie, men inden jeg gik i gang med værket, rejste jeg til Gjerrild og indbød sognets beboere til et møde på hotel Gjerrild, dels for at erfare, om der hos mine bysbørn var nogen interesse for sagen, og dels for navnlig hos den ældre generation at få mit eget kendskab til sognets historie forøget.

Jeg fik et godt udbytte af dette møde, især ved nogle personalhistoriske oplysninger af modehandlerinde Inger Lassen, Grenaa, der var datter af gårdfæster Mads Lassen, Gjerrild, og som af interesse for sagen var kommet til stede. Først og fremmest fik jeg ved dette møde en medarbejder i Vilhelm Hansen, der var min skolekammerat fra barneårene, og som mig hidtil uafvidende havde en brændende interesse i hjemstavns historie og topografi, og som fra den dag og indtil sin død var min ivrige støtte og hjælper i hjemstavnsarbejdet, og som også selvstændig virkede som lokalhistoriker, ved flittigt at skrive artikler og kroniker om Grenaaegns personalhistorie og topografi i Grenaa Folketidende.

I 1922 gik jeg da i gang med „Gjerrild sogns historie“, og da jeg ved Vilhelm Hansens hjælp havde fået fremskaffet et stort billedmateriale både af sognets natur, bygninger og dets beboere fra fortid og nutid, blev det til et rigt illustreret værk på 265 tætskrevne sider i ret stort format. Det havde imidlertid været ret bekosteligt at fremstille, og da det kun var trykt i 600 eksemplarer, og jeg selv tog risikoen og udgav det på eget forlag, blev det økonomiske resultat ikke så strålende, idet det gav et betydeligt underskud, hvorfor der også gik adskillige år, inden jeg atter vovede at udgive nogen bog på eget forlag.

Først 16 år efter skrev jeg en lille bog „Bønder på Djursland“, der i novelleform skildrer bondestandens udvikling fra stavnsbåndets dage indtil nutiden, idet den følger en bestemt Gjerrildslægt fra fader til søn gennem 5 generationer, fra hovbonden på Scheel i 1788 til selvejerbonden i 1938, da bønderne og arbejderne i løbet af de 5 generationer var hævet fra „stavnsbunden mand til førende stand“, og det både i politisk, kulturel og økonomisk henseende. Lige fra mine første ungdomsår har jeg set op til den almindelige og jævne bondestand med dens selvstændige virkelighedssans som et ideal, og selv om denne stand, der kulturelt og økonomisk havde fået sin opdragelse gennem den grundtvigske folkehøjskole, næsten gennem hele mit liv har været blandt mine politiske modstandere, har dette aldrig formået at ændre denne min store beundring for bønderne, blandt hvem jeg fandt mine bedste venner.

Fra min fader havde jeg arvet en stærk slægtsfølelse, og ved mine arkivstudier søgte jeg også at samle materiale til en stamtavle eller dog til en slægtsbog, idet jeg havde grund til at tro, at min slægt var en gren af den i historien bekendte Billeæt, hvis navn først i den nyere tid var blevet ændret fra Bilde til Bille.

Det lykkedes mig ikke at få dette spørgsmål klaret, hvorimod jeg blev klar over, at den i Grenaa-egnen meget udbredte Bilde-

slægt, der forøvrigt er den eneste slægt her i landet af navnet Bilde, alle er af samme rod og har i de sidste 250 år været en slægt af fæstebønder under grevskabet Scheel (siden Benzons gods), der fra Veggerslev har forgrenet sig ud til nabosognene såvel som til Grenaa by og gennem de sidste to generationer er spredt ud over landet.

I 1940 skrev jeg da den lille slægtsbog „Slægten Bilde på Djursland“, som jeg lod trykke i 100 eksemplarer og omdelte til alle de af slægten, som jeg kendte eller fik opgivet af andre.

Da min moder var barnefødt på Lolland og var kommet til Djursland som ganske lille pige, søgte jeg også oplysning om hendes slægt, og udgav 1943 en lille bog „Kirsten Johansdatter“, der er en skildring af min mormoders liv fra vuggen til graven. Hun døde i 1864 og blev begravet på Rimsø kirkegård.

Min sidste bog „Blade af Djurslands Saga“ udgav jeg i 1949, og den indeholder en række historiske skildringer fra min hjemstavn i fortiden såvel som i nutiden tilligemed en del digte med tilknytning til hjemstavnen, skrevet af forskellige ved aktuelle lejligheder.

DISKUSSION OM DJURSAEN

I min system med hjemstavns historie og topografi kom jeg også til at beskæftige mig med den historiske Djurså, kendt fra danmarkshistoriens beretning om søslagene i Djursåen i Svend Estridsens tid og i Valdemarstiden.

I Traps „Danmark“ anden udgave fortælles, at Djurså ikke, som almindelig antaget, er identisk med den nuværende Grenå, men at Djursåens leje var i den kærstrækning, der fra „Buskehuset“ ved Djursgård skov strækker sig nordpå over Kirial, Emmelev vase og Veggerslev vase til Gjerrild bugt.

Denne oplysning i Traps „Danmark“ fandt jeg fuldt bekræftet i „Danske Sagn“ af Evald Tang Christensen, der siger, at da Djursåen blev lukket som afløb for Kolindsund, der var spærret af sandbanker mod øst, brød denne sig et nyt afløb i den nuværende Grenå. Også mod nord fremkom et nyt afløb, den nuværende Kejserbæk, der fortsatte i den kærstrækning, der skiller Bredstrup, Hammelev og Sangstrup mod øst fra Gl. Sogn, Voldby og Karlby mod vest og som ender ved Fiskerlejet Hjembæk ved sydsiden af Gjerrild bugt.

Også hos den bekendte historiske og topografiske forfatter, Thorkild Gravlund, fandt jeg bekræftelse på Traps oplysning om Djursåen.

Da jeg derefter i en kronik i „Grenaa Folketidende“ omtalte den historiske Djurså på Grundlag af Traps oplysning, fremkaldte det en hæftig og langvarig pressedebat med bibliotekar Svenstrup, Grenaa, der som forfatter til „Grenaa Bys Historie“ i denne havde hævdet, at Grenåen var identisk med den hi-

storiske Djurså, ligesom han bestred rigtigheden af Traps oplysning.

Ved at henvise til selve „Grenaa Bys Historie“ bestred jeg, at Svenstrup havde ret. I følge dette, iøvrigt værdifulde værk, var Djursåen ved den historiske tids begyndelse det eneste afløb for Kolindsund, idet sandbanker spærrede mod øst (Hesselhede). I følge samme var broen ved Grenaa fra de ældste tider det eneste overfartssted øst for Kolindbro mellem Nørre- og Sønder Herred. Følgelig spærrede broen for gennemsejling med skibe, endsiges for store flåder.

Grenaa bys ældste segl fra 1300 viser bro over åen og bygninger både nord og syd for broen. Ved udgravninger øst for Sdr. Mølle fandt man fundamenter til Brogård og til St. Jørgensgård og desuden to vikingegrave fra år 1000.

Ved Kolindsunds udtørring ca. 1880 fandt man våben og andre efterladenskaber fra de omtalte søslag i sundet, mellem Enslev og Ginnerup, altså nogenlunde ud for Djursåens gamle udløb.

Trods dette fastholds Svenstrup sin opfattelse, og henviste desuden til, at højdekurverne ved Emmelev Vase (det højeste punkt i den omtalte kærstrækning) viser 6—7 meter over havfladen, hvilket udelukker, at der nogen sinde har kunnet være sejlads ad denne vej.

Dette kunne jeg ikke bestride, og først da jeg fik den kendte geolog, S. A. Andersen, til at interessere sig for sagen, klarede det atter op.

S. A. Andersen, der tidligere havde beskæftiget sig med Kolindsunds geologi, havde en kort tid virket som lærer ved den af Torben Brix oprettede, men mislykkede skole på Benzon slot.

S. A. Andersen konstaterede ved en undersøgelse af forholdene ved den omtalte Emmelev Vase, at denne var bygget på en strandvold af grus og ral, opskullet af havet, og at højde-

kurven altså var fremkommen på ganske naturlig måde. Han påviste tillige, at ikke alene strandvolden, men endog tørvelaget under strandvolden var en nydannelse, så der havde været rigelig vanddybde til sejlads i middelalderen.

Siden blev jeg af gårdejer Søren Møller, Karlby, gjort opmærksom på, at der tværs over Karlby enge, umiddelbart ved Østerholm i Benzonskov, tydelig ses en strandvold af grus og ral, hvilket til fulde viser, at havet kun lidt efter lidt er tvunget tilbage til sin nuværende linie, og den holdes jo også kun tilbage af den mægtige strandvold af grus og ral, der ligger som en beskyttende vold for de indenfor lavtliggende enge, der kun hæver sig et par meter over havfladen.

Endnu kan det hændes, at havet bryder ind gennem strandvolden og oversvømmer de ellers frugtbare engstrækninger. Dette skete f. eks. i året 1921, da der skete stor skade på afgrøderne.

Hele landskabet øst for Djursåens gamle leje, der omfatter sognene: Enslev, Villersø, Veggerslev, Karlby, Voldby, Hammelev og Gl. Sogn kaldtes tidligere de syv øsogne eller Udenkærs Nørreherred.

*Gamle medlemmer af hjemstavnsforeningen „Gjerrild Minder“.
 Stående: Fru Ane Bilde og Johs. Bilde.
 Liggende: Theodor Mols, P. Knold, Skomager Jørgensen, dennes dattersøn
 og Axel Christensen. Bag Theodor Mols skimtes Fru Kruse.*

HJEMSTAVNSBEVÆGELSEN

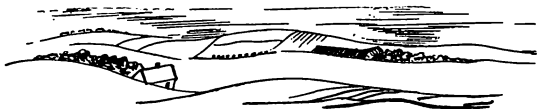
Som det fremgår af foranstående, er hele min litterære produktion helliget min hjemstavn, og jeg har da også i tilknytning dertil gennem årene deltaget i den hjemstavnsbevægelse, som navnlig i besættelsesårene fik en blomstringsperiode i København.

Allerede i 1924, kort efter min tilflytning til København, stiftede jeg en lille hjemstavnsforening „Gjerrild Minder“, udelukkende for de af mine bysborn, der gennem årene var emigreret fra Gjerrild til hovedstaden. Vi nåede i alt et medlemstal på 45, og vi havde i de ca. fem år, foreningen eksisterede, mange gode, minderige møder, og ved referater af disse til Grenaa Folketidende var vi stadig i forbindelse med hjem-

stavnen. Af økonomiske grunde måtte vi imidlertid indstille arbejdet med den lille forening, og dens medlems- og forhandlingsprotokol blev ved Gjerrild sognearkivs oprettelse skænket dertil.

I 1949 blev der imidlertid stiftet en hjemstavnsforening for Grenaa og omegn, hvortil jeg straks sluttede mig, og i de år, der er gået siden stiftelsen, har jeg med interesse deltaget positivt i denne forenings arbejde, og har i et års tid redigeret foreningens medlemsblad „Grenaa“.

Kort efter, at Grenaa og omegns Hjemstavnsforening var stiftet, skrev jeg følgende sang, som ofte synges ved vore sammenkomster og hvori er skildret hjemstavnsens natur i store træk:

HJEMSTAVNSSANG FOR GRENAA OG OMEGNS HJEMSTAVNSFORENING I KØBENHAVN

*Fra Jerntatten til Stavshoveds skrænter,
fra Ramten skov og ud til Fornæs fyr,
der er vor hjemstavn. Fortidsminder prenter
sig over Djurslands mange gamle byer.
Fra oldtidshøje ser man havets vovø
omkranse kysten rundt vort gamle hjem,
og skønne slotte midt i store skove,
som kalder fortids stolte minder frem.*

*Hist møllen står på Baunhøjs høje banke,
som skærmer Djurslands gamle hovedstad.
Ja, Grenaa by — vi sender dig en tanke —
og mindes barn- og ungdomstiden glad,
når landsbyungdom drog ad alle veje
til Grenaa store mikkelsmarkedsdag.
når piger op ad Lillegade svajed',
og karle slog på tyren hårde slag.*

*Højt på sin sokkel stod den folkekære
kong Frederik her midt iblandt sit folk,
mens gøglerkong Labri med fagter sære
var markedspladsens geniale tolk.
Når henad aften alle hjemad vendte
fra Grenaa by ad landevejen frem,
fra Baunhøjs top et længselssuk de sendte
til hovedstaden, mens de hastede' hjem.*

*Nu tager bonden plads ved kongens side,
og Frederik nu torvet dele må
med Søren Kanne, som jo måtte ride
fra Hessel strand og ud i bølgen blå,
at redde skipper Ole Jensen Jyde
og frelse ham ind til den nære strand.
En dåd, som måtte hver en Djursbo fryde,
og med Steen Blichers digt gik trindt om land.*

*Fra Grenaaegnen har vi minder gode,
fra havn og by, fra gård, fra skov, fra land,
fra Gjerrild, Voldby, Tolstrup og Ålsrode,
fra Kni og Mastrup ud til Hessel strand.
Fra Benzon, Katholm, Mejlgårds store skove,
fra Kolindsund, hvor alt nu frodigt gro,
fra Sangstrup klint ved Kattegattets vove,
fra Hedebakkerne ved Emmedsbo.*

*Fra Tyvehøj og fra de Thorsø høje
vi ser vor hjemstavn ligge for vor fod.
Vi Rimsø, Glæsborg ind i rækken føje
og Fuglsang, Ålsø syd for Sønderbro.
Fra Bønnerup og Treås fiskerhuse
til Dolmer dybt i dalens lune skød,
hvor Djursås bølger fordem hørt bruse
ved Veggerslev og under Villersø.*

*Og Hammelev og Ginnerup vi mindes,
når vi mod hjemmet lader tanken gå.
Ja, mange flere kære steder findes,
som på papiret her vi savne må.
Vi mindes alle disse kære steder,
når vi er samlet til en hjemstavnsfest.
Ja, mindet om vor hjemstavn højt vi freder.
„Det gamle Djursland står vort hjerte næst“.*

I 12 år passede jeg min stilling som vicevært, og i 7 år havde jeg en lille beskæftigelse om eftermiddagen som bud og inkassator hos grosserer Thisted i Palægade, hvor han havde en skrivemaskineforretning. Det var overmåde prægtige mennesker, jeg der kom sammen med, så det var nogle dejlige år, hvor jeg lærte mange forskellige mennesker at kende.

Hvert eneste år benyttede jeg min sommerferie til at aflægge besøg i min hjemstavn, tale med gamle venner og bekendte fra barndoms- og ungdomsårene og opfriske de kære fælles minder fra fortiden, og drøfte de mange oplevelser, som et langt liv har budt os, både af glæder og sorger.

I marts måned 1954, da jeg fyldte 75 år, opgav jeg min stilling som vicevært og samtidig min plads hos grosserer Thisted, og har siden da levet på minderne, men aflægger stadig hvert år besøg i min barndoms by.

Gjerrild kirke med kirkepolden.

MOD VANDRINGENS ENDE

Så nærmer jeg mig da den tid, da vandringens endemål er i sigte, og returbilletten skal fremvises til den sidste overfart til Djursland og til min elskede fødeby, Gjerrild, hvorfra min livsvandring udgik for de mange år siden, og hvortil jeg ønsker til sidst at vende tilbage for at hvile i mine fædres jord. Forlængst har jeg fået løfte om en lille plads til min urne på Gjerrild kirkegård, og jeg slutter min skildring af min livsvandring med en hyldest til min fødeby og dens beboere: Mine kendte og ukendte bysbørn!

MIN BARNDOMS BY

*Jeg elsker Gjerrild fremfor alle byer,
„At stå på „Marshøjs“ top når dagen gryer,
at vandre mellem byens gamle rønner
og føle sig som en af sognets sønner,
at færdes mellem byens stoute bønder“.
Jeg bytter det ej væk for guld i tønder.*

*Hvorfor mon dog jeg elsker disse egne?
Mon ikke just fordi jeg alle vegne —
i bakker, skove, moser, kær og enge,
ved gadekær bag gårdens gamle længe,
ved klinten og ved søens blanke flade, —
ser minder fra min barndoms glade dage.*

*Ved „Turildhøj“ på „Kongehøjen“s vange
med kvæget drev jeg rundt så mange gange,
og sammen med de andre hyrdedrenge
snart leged jeg tagfat langs søens enge,
snart graved vi i højens jættestue,
at finde oldtidskæmpers sværd og bue.*

*Fra „Trædeholmen“ midt i Brøndstrups enge
med Søren Bolther og de andre drenge
på spejderfærd vi drog til „Langholms“ skove,
og ind blandt hasselbuskene os voved.
Når gamle Jens Mathisen sig os nærmed,
med nøddebyttet vi os hastigt fjerned.*

*Fra Gjerrild bugt med klintens høje skrænter
erindring fra min barndomstid jeg henter.
Fra „Marshøjs“ top og helt ud til „Mosende“
en strøm af minder vil tilbagevende.
Men nutid skal sin fortids minder hædre,
derfor min tanke går til vore fædre.*

*I mange år de frie bønder evned
at styre egne kår fra landsbystævne,
men tiden gik, de frie mænd blev trælle,
der bøjed ryg for herremandens vælde.
De Gjerrild bønders skæbne — har jeg fundet
til „Sostrup“, „Scheel“, til „Benzons“ gods var bundet.*

*Fra „Nørremark“ til „Tornledvang“ i sønder
på hoveri gik før de fæstebønder.
Ja, helt ud til de fjerne „Debild“ vange
de Gjerrild bønder drog så mange gange.
Som dreng jeg også gået har til hove,
når der var klapjagt i de store skove.*

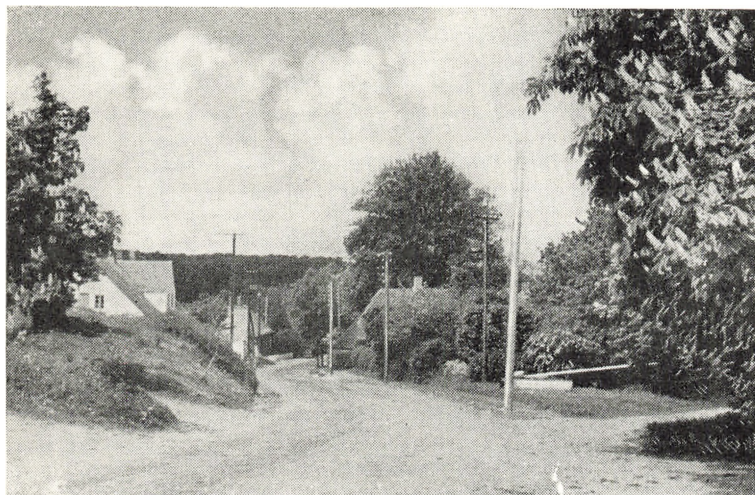
*Du gamle by, hvor slægten havde hjemme,
tit var vel Sostrups ridefogder slemme,
og bonden måtte længe ryggen krumme,
men nu forlængst hans trældomstid er omme.
Af fortids trældom bondens sønner lærer,
og deraf slægtens fremtidslykke nærer.*

*Hvor var de stærke, disse gamle slægter,
trods seklers tryk for frie kår de fægter.
Og straks da stavnsbånds hårde tryk blev lettet,
de rejste sig og atter ryggen retted.
De bønder, som i Gjerrild sogn nu lever,
har frimandspræg som Scheels og Sostrups grever.*

*Af navnene, som sognets slægter bærer,
om fortids sejghed nutidsslægter lærer.
Bruun, Fogh og Glerup, Kåg og Gås og Klemme
har i tre sekler haft i Gjerrild hjemme,
og Knold og Willum har fra byens huse
i trende hundredår hørt stormen bruse.*

*Med Bolther, Møller, Røgter, Juel og Morten
og Axel er de samlet alle fjorten,
hvis navne findes kan i fortids minder,
og som endnu man spredt i sognet finder.
Til godsets hovmark ikke mer de drager,
nu høster de kun korn på egen ager.*

*Jeg ærer disse stoute mænd og kvinder!
I „Gjerrild Sogns Historie“ man finder
Beretning om de gamle slægters virke.
De fleste hviler nu ved Gjerrild kirke!
De gamle navne ses på gravens stene,
fortæller os: Her hvile deres bene!*

Gadeparti fra Gjerrild.

*Det gamle ord: At som de gamle sjunge,
så lyder også pippet fra de unge!
Snart er det slut. Om føje tid man finder
blandt kirkegårdens mange gravstensminder
vel også et, hvorpå mit navn er præntet,
såfremt man ikke ændrer testamentet,*

*som lyder på, at når min tid er omme,
og når jeg hører knokkelmanden komme,
jeg ønsker kun, når selv jeg er et minde,
at en og anden kan min gravhøj finde
på Gjerrild kirkegård blandt mine fædre. —
Min barndoms by! — Din søn vil højt dig hædre!*

Af
JOHS. BILDE
er tidligere udkommet

1922 . Gjerrild sogns historie
udsolgt

1938 . Bønder paa Djursland
udsolgt

1940 . Slægten Bilde paa Djursland
udsolgt

1943 . Kirsten Johansdatter
udsolgt

1949 . Blade af Djurslands Saga
udsolgt

Forfatteren Johs. Bilde

På Johs. Bildes 75 års fødselsdag oplevede han den store glæde, at skolelærer *Egeskov* i Gjerrild skrev følgende artikel, som han tilstillede „Grenaa Folketidende“, „Randers Dagblad“ og „Aarhus Amtstidende“:

„Der findes mennesker, hvis vej gennem tilværelsen har været lige og regelret, og andre, som nu og da i svinkeårinder har fjernet sig fra den slagne landevej og gennem denne zig-zag vandring fået del i en part af livets rigdom, som de nødig vil undvære.

Til den sidste kategori hører en mand, som, skønt boende i København, uløseligt er knyttet til Djursland, specielt til Gjerrild.

Det er forfatteren, fhv. redaktør Johs. Bilde, hvis kærlighed til og interesse for hjemstavnens gennem årene har givet — og stadig giver — sig meget smukke udslag.

Johs. Bilde er født i Brøndstrup i Gjerrild sogn den 8. marts 1879, og fyldte altså den 8. marts i år 75 år. Han er søn af murer Mikkel Bilde og lærte som ung murerfaget. Efter sit giftermål flyttede han til Randers, hvor han tog fremtrædende del i arbejdernes faglige og politiske organisationsarbejde. Efter opholdet her knyttedes han til den socialdemokratiske presse og ansattes som redaktør i Herning. Senere bosatte han sig i København, hvor han i mange år virkede som murermester.

Gennem de mange omskiftelser glemte Johs. Bilde aldrig Gjerrild, thi denne plet af landet stod altid for ham i mindets glans, og det drag, hjemstavnens stadig øvede, sammen med en tidlig vakt historisk interesse, gjorde ham til en flittig og betydelig lokalhistoriker. En del stof, han havde samlet, tog efterhånden en sådan form, at det i 1922 kunne udgives som „Gjerrild Sogns Historie“. Pennen faldt ham godt i hånden, og da han er i besiddelse af en livlig fortælleevne, voksede forfatterskabet.

I 1938 fulgte „Bønder på Djursland“ og i 1940 „Slægten Bilde på Djursland“, hvori han udførligt gør rede for sin talrige og vidtforgreneede slægt. En lille bog, han udgav i 1943, hedder „Kirsten Johansdatter“ og skildrer en tragedie fra handskemagerbandens dage på Lolland. Hans sidste bog „Blade af Djurslands Saga“ udkom 1949. Desuden har han skrevet talrige avisartikler om lokalhistoriske emner. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at de teorier, han i den seneste tid har fremsat vedrørende vandløbet Djursåen, har vakt opmærksomhed og interesse.

I København har Bilde virket for sammenhold mellem derboende djurslændinge, bl. a. gennem foreningen „Gjerrild Minder“ og senere i „Grenaa og Omegns Hjemstavnsforening“, i hvis møder i hovedstaden han tager ivrig del, ligesom hans „Hjemstavnsang“ her flittig benyttes. Også i andre digte har hans lyriske temperament fundet udløsning, som f. eks. i „Min Barndoms By“ og „Hjem til Jul“. Nu sidder Johs. Bilde i en smuk og hyggelig lejlighed på Holger Danskesvej 51, København F., men når hans sind drages stærkt mod de hjemlige egne, tager han et svip her over for at se de kendte steder og for at få en passiar med gamle venner, som sætter pris på hans besøg.“